

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI
EESTI OPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 2
5. AASTAKÄIK

VEEBRUAR
1923

Koolivalitsused ja õpetajad!

Kirjastusühisus „AGRONOM“ juhatus pöörab teie poole väikese meeletuletusega, et meie kodumaal uus töoharu on tekkinud: õppeabinõude valmistamine.

„AGRONOM“ õppeabinõude töökojast on küll ajalehe veergudel juttu tehtud, tema toodangud põllumeeste näitustel Tartus ja Tallinnas esimeste auhindade väärilisteks arvatud, kuid kahjuks on ta tarvitajatele siiski võõraks jäänd — meie silmad on harjund väljamaa poole vaatama.

Ärge tellige väljamaalt õppeabinõusid, mis väärtuse poolest sugugi paremad pole kodumaa omadest; ärge jätke oma tööstust asjata tarvitatav ootama, vaid tellige oma õppeabinõud kodumaa töökodadest; sellega toetate kodumaa tööstust ja annate meie intelligent-töölisele teenistust.

„AGRONOM“i“ töökoda asub Tartus, Holmi tän. nr. 12, teisel korral; komisjoni ladu „Noor-Eesti“ ruumides, Rüütli tän. nr. 4.

„AGRONOM“i“ töökoda valmistab mudeleid taime-, loomateaduse, bioloogia alalt ja inimese anatoomiast. Töökoja juhatajaks on kutsutud H. Treffneri asut. gümnaasiumi loodusteaduse õpetaja K. MICHELSON, kuna inimese anatoomia mudelid Tartu Ülikooli jõudude, esimeses joones Dr. A. VALDES'e, juhatusel ja kontrolli all valmistatakse. — Ka joonistusõpetajad leiavad oma aine tarvis huvitavaid objekte.

Töökoja ladu on avatud igal äripäeval kella 9—3. Kirjalikud tellimised täidetakse korralikult ja kiiresti.

Austusega K.-Ü. „AGRONOM“i“ juhatus.

Ladust on järgmised mudelid saada:

Inimese pealuu	Rukki idanemine
„ pea läbilõige	Rukki peakene (õis)
„ peaju, Dr. Valdes'e järele	Aasnurmikas (luste õis)
„ peaju põhi, Dr. Valdes'e järele	Türgioa idanemine
„ peaju läbilõige, Dr. Valdes'e jär.	Tungaltera arenemine
„ süda lihtne, Dr. Valdes'e järele	Seemnepunga sugutamine
„ süda aortaga, Dr. Valdes'e jär.	Rakuolu (liht ja keeruline jagunemine, kompl. 13 asja)
„ silm suur, keskmine, väikene	
„ hingamiselundid (kops ja süda)	Hallitusseened (vetikad)
„ kõrv	Herne õis ja vili (kaunvili)
„ seedimise kava	Kirsi õis ja vili (luuvili)
„ vere ringvool	Moon ja vili (karpvili)
„ naha läbilõige	Lina õis ja kugar (karpvili)
„ peensoole läbilõige	Kartuli õis
Terve ja joodiku elundid (kompl. 8 asja)	Liliad
Hobusekabja ehitus	Roosid
Mäletseja looma magu	Maikellukesed
Lehma udar	Kellukud (campanula)
Lääne-Soome tõugu pull	Ülased
Lääne-Soome tõugu lehm	Kibetulikas
Kala süda	Ristheina õis
Ahvena sisikond	Bioloogilised tabelid puust (õite tolmlemine putukate abil)
Kaera juure läbilõige (kasvamise)	Mustad ja reljef-kloobused
Kaera õis	

Aasta, iseäranis aga suve jooksul saavad kogud märksa täiendatud bioloogiliste präparaatidega.

KASVATUS

EESTI OPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA.

Nr. 2.

Veebruar 1923.

5. aastakäik.

SISU: Saksa kooliuuendus. — Dr. W. Stuhlfath. Lastekodud ja lasteaiad. — L. Järver. Lootusliidud. — Jul. Johanson. Võimlemise õppekavad. — H. Pajo. I eesti keele õpetajate kongress. — E. Martinson. Õpetajate palgaseaduse muutmise seadus. Lugemise ja kirjutamise algõpetusest. — Ed. Pertmann. Koolitoast. Välismaalt. Kroonika. Organisatsiooni teated. Õpetajate liitude ja ühingute juhatajatele. Uued raamatud.

Saksa kooliuuendus.

Friedebergi seminaari õpetaja Dr. W. Stuhlfath'i eriline kaastöö „Kasvatusele“.

Koledad tormid on viimasel aasta-kümnel üle Saksamaa puhund. Aastad täis ärevat poliitilist põnevust enne sõda, siis rahvast viimse võimaluseni väljakurnav heitlus, siis riigivormi ja kogu poliitilise elu rasked vapustused, mis revolutsioon endaga ühes tõi. . . Vana riik on varemeis. Ka Saksa kultuurelu näib kohutavaks rusuhunnikuks muutunud olevat. Küll on püütud majandusliku kokkuvarisemise eest hoida, ent Saksamaa tühjendamine kulla ning tooresainete väljaveo läbi võitjaile riikidele peab ometi varem või hiljem majanduselu hävitama ja sellega ühtlasi ka pinna jalge alt võtma kultuurasutusilt, mis mitte ainelisi vaid ainult vaimlisi väärtusi valmistavad. Näib, et Saksamaa oma osa kultuurrahvaste peres on lõpuni mängind. Eriti Ida suhtes, millele Saksamaa ikka on olnud kaupade ja aadete läbikäigu maaks, näib Ida-Euroopa natsionaalsel alusel uuestiloomise ja korraldamise järele Saksamaa oma tähenduse kaotand olevat. Mis peaks temalt veel ootama? Kas ei ole see mitte võitjate õigus ilma maiste ja vaimliste varadega varustada?

Ent siiski võisid sidemed, mis Venemaa Läänemere maid Saksa kultuuriga ühendasid, ainult lühikeseks ajaks kat-

kestuda. Tänapäev on jälle käimas aadete vool Saksa ja Eesti vahel, ajakirjades ja raamatuis, mida vahetatakse, õppereisidel, mida mõlemate riikide kodanikud üksteise juure korraldavad. Kui väärtuslik on sarnane vastastikkune külv, seda on mul võimalus olnud rõõmuga tõestada meie õppeasutuses neil päivil, kus üks Eesti haridustegelane meil häämeelega nähtud teadushimuline võõras oli.

Mis on siis Saksa koolielus veetlevat, et mitte kohkuda tagasi kauge reisi eest tema suurte tülidega ja raskustega, et kohtadel Saksa kooli tundma õppida? Mida tahtis kuulutada kasvatusteaduslik nädal Tallinnas, mis käesoleva aasta augusti kuus Eesti Õpetajate Liidu poolt Berliini kasvatus- ja õppekeskstituudi toetusel korraldati ja kus tuntud Saksa kasvatusteadlased üles astusid?

On see ehk vast kurikuulus Herbarti pitsatit kandev meetodituupimine, mis on tungind oma kitsendava sundusega ka Saksamaa kõige vähematesse ja kõige maha jäetumatesse kooliruumidesse? Vast ehk tahetakse praktikas tutvuneda selle kunstlikult toidetud õpetamisteadusega, mis oli mõtte algataja juures värske ja läbi imbund pedagoogilisest mahlast, mille aga meistri pimesi jälgijad kivi-

nend ja skemaatiliseks mehhanismiks arendasid? Selle võis teatava vaevanägemisega küll 2—3 aasta jooksul igale koolmeistriks saada tahtjale kätte õpetada, kuid see hoolitses ka selle eest, et täiskasvanu hiljem väga segaste tunnetega mälestas oma kooliaega, õpetajaid ja õpetamist.

Herbarti mehhaniseeritud õppekunst on, liig sagedasti isegi, oma teaduslikult kuni piinlikkuseni väljatöötatud formaalastmete sundusega surmand õpetaja isiku, kui ka lapse oma, mis vast alles arenemisel. Püüti elu retordis destilleerida, leida üldine arstitäht, mis igal juhtumisel oleks kõlvand tarvitada, selle asemel, et lasta mõjuda elu sel kujul nagu ta ise loob enese jõul, ja elu protsessi loomukohaselt. Küll saavutati sunni ja tuupimise abil silmapilgu tagajärgi, mitte aga kestvaid väärtusi. Need peavad iseseisvalt seesmiselt arenema. Intellektuaalne tunne — lõbu ja mitte-lõbu, mis tekivad niihästi ettekujutuse, mõtlemise kui ka tunnetuse protsesside juures mitte ainult siis, kui eesmärk saavutatud ja tõde leitud, vaid juba siis, kui teda selles otsitakse — ehk sellest arenev intellektuaalne huvi on Herbart-Zilleri koolis meetoodiliselt vale sihiskasutatud, sest harva oli kestev töötahe ja töörohõm kooliaja resultaati.

Või otsitakse käeosavuse õpetuse metoode, mille tagajärjed juba 1893 a. Chicago ilmanäitusel vangistasid kõikide edasipüüdvalt mõtlevalt koolimeeste meeli? Selle asja tundma õppimiseks oleks küll kohasem sõita Rootsi ja sääl käeosavuse õpetust uurida, ehk Soome, kus juba Cygnäus sellel alal läbi viind hääd reformid. Küll pakub ka Leipzigi seminaar oma käeosavuse õpetuses palju väärtuslikku, kuid, mis kodus olemas seda ei minda ometi-võõrsilt otsima. Ei. On olemas teised ideed, mis on täitnud, iseäranis pääle revolutsiooni Saksamaa pädagoogilise elu sarnase tegevusjõuga, et isgi vanemad Saksamaa koolielu tundjad imestavad, määrgates seda suurt muutust, mis ulatab kunni külakoolideni.

Saksa koolielu on ise enese ülesehitamise teel, see peab arenema seest väljapoole ja nimelt Leipzigi ja Müncheneri uuendajate mõtete alusel, milliseid tarvitatud juba mõnd aastat enne sõda katseliselt.

Saksamaal on jõutud äratundmisele,

et Saksa kodanikul puudus spontaanaktiivsus, tõelisusetunne ja ühiskondlik vaim. Neist ideaalest, mis eeskätt rahvakooliõpetajate ülesleidis, on nüüd algjõuliselt kinni haaratud ja kõikide sihiks on neid lasta koolielu praktikas pääseda hästi mõjule.

On jõutud arusaamisele, et kultuurorganismi ülesehitamine osutub ainult siis võimalikuks kui need ideed istutatakse juba noorsoosse. Juhtivad pedagoogid on teid otsimas, mille kaudu jõuda sellele sihile, mis nii tähtis kasvatatavale indiviidile ja üldsusele. Neist katseist võiks mõndagi jutustada.

I.

„Töökool“ on saand tehniliseks terminiks uuele saksa koolitüübile. Ometi ei taba see nimetus hästi asja tuuma, kuigi ei või tähele panemata jätta, et praegusel ajal mõistest „töö“ hoopis teisiti aru saajakse, kui varemalt. Nimetus „töökool“ ulatab tagasi sellesse uue kooli arenemisjärku, kus arvati „käsitöö“ olevat kooli reformeeriv printsiiip.

Küll oli nõndanimetatud „õppekoolis“ käe tegevusvõime kõngu jäänd, ta näis tarviline olevat ainult kirjutamiseks. See oli kahetsemisväärne ühekülgisus, mille vastu eriti algõpetuse seisukohalt, tagajärjerikkalt tormi joosti. Praegusel ajal ei leidu küll ühtki saksa rahvakooli, kus ei püütaks, olgugi väikesel kujul, arendada lapse kätes peituvat oskust, kas tikukeste panemise, liiva, savi või plastiliini vormimise või elus kõige sagedamini tarvitavate tööriistadega töötamise teel kõige lihtsamates töökodades. Kuid kaugemale küünivad püüded, mis läind aastasaja kaheksakümnendatel aastatel Saksamaa koolides valitsema tahtsid pääseda ja käsitöö terve koolitöö keskkohata asetada, nagu see Böömimaa „tööstuskoolides“ Kindermanni kaudu oli läbi viidud, purnesid Saksa õpetajate kõige kindlama vastupaneku tõttu. Kasselis otsustas 1882 aastal 4. õpetajate päev järgmist: „Meie koolid on õppekoolid, vaimlise töö asupaigad, neil ei jatku, kui nad oleviku kõrgeid nõudeid täita tahavad, aega kaugemaisevateks õppeharudeks. Nimetatud põhjusil pole töökooli sidumine õppekooliga mitte soovitatav“*).

* Väljavõte raamatust: Stuhl f a t h „Vom werden der Arbeitsschule. Stimmen ihrer Vorkämpfer aus vier Jahrhunderten. Osterwieck u. Harz 1922“, S. 195.

Ja siiski peitus tagasitõrjutud „töökoolis“ aade mis nimele võidurikka tuleviku kindlustas: käetegevuse nõudes peitus ühtlasi ka lapse isetegevuse mõte.

Niipea kui mõte tema puhtal kujul mõistetavaks sai — kuulsad pedagoogid alates Rousseauga olid teda alati rõhutand — oli töökoolile didaktiline mootor antud. „Isetegevusest isetegevusele“, see Diesterveg'i sõna on saand juhtmõtteks „töökoolile“ nagu meie teda mõistame praegusel ajal. Sõna iseene- sest on juba peaaegu sada aastat vana. Ta on lööksõna olnud juba enne, kui üleüldse mõttele tuldi talle koolielus tegevuseõigus anda. Eks arvatud se- dagi juba isetegevuseks, kui mitte õpe- taja, vaid õpilane võõrakeelsed sõnad tahvlile kirjutas, maadeteaduse kaardilt maid, linna ja jõgesid näitas. Tõesti, see oli lapse enda tegevus, kuid mitte nõuetav isetegevus, „spontaan aktiivi- teet“, nagu nimetasin teda ülalpool. „Didaktiline mootor“, kui tarvitada Kiss- manni sõnu, peitus kõige selle tegevuse juures õpetajas, kes üles kutsus, juhtis, parandas, kiitis, laitis, aga mitte õpila- ses, kes sugugi ei tunnud eneses tar- vidust, et üks neist peaks tahvli või kaardi juure minema ette kandma seda, mis aine kindlamaks omandamiseks vaja.

Kõige õpilase tegevuse juures oli ikka õpetaja ergutajaks ja äramäära- jaks. Nüüd püütakse õpilases uinuv energia äratada õpilase enese või kõikide õppijate kogutöö kaudu kus juures õpetaja, kui vaja on küsida ja ergutada, asub täiesti tagapinnale. Igal õppealal peab tegevustung, mis lapses peitub, elus avalduma, läbi elatama. Teda ei tohi kitsendada õpetaja loidus, kes vähema vaevaga tahab läbi saada, vaid ainult õppeühikonna ja läbitöötatava aine nõuded. Olgu see õppetöö või mängu, puhkeaja või klassi- ja koolikogukonna, temas valitsevate kommete küsimus, igal juhtumisel otsivad lapsed isetege- valt nende küsimuste lahendamist, jõua- vad otsusele (saavad aru), formuleeri- vad, harjutavad. Ükski koolitüüp ei või olla väljaspool seda põhiseadust, niisama vähe kui see maksev tohib olla ainult teatud vanaduse kohta. See sea- dus maksab lasteaeda astumisest kunni riigieksami tegemiseni, mis korraldatakse võimiste, mitte teadmiste tõendamiseks. See maksab mõlema soo, iga ala, iga

maa kohta, sest ta on looduseprintsip, mis ikka jälle tungib esile, sellepärast et ta juba juurdub inimese loomuses. Gaudig'i koolis on läind korda juba kümme aastat tagasi vahendid leida, kuidas õpilaste initsiatiive, mis harili- kult avalduda ei julend, vabastada va- bale vaimlisele (tööle) tegevusele. Suu- red teened on sel alal Scheibner'il, kes hää psühholoogina üles säadis hä- datarvilise vaba vaimlise töökäigu kava. Ta näitas, et igaks töökäiguks, olgu see nüüd mingi looma modelleerimine või tundmaõppimine, kirjatöö valmistamine või keemiline katse, ikka ja alati leia- vad üles tööteed otsivad õpilased ühi- sed põhikujud ja võidavad nad oma vaimliseks varanduseks. 1. Töötaha määrab enesele eesmärgi. 2. Tööva- hendid võetakse hindamisele. 3. Töö- tee lahutatakse astmeisse. 4. Üksi- kud tööosad teostatakse ühises või jaotatud töös. 5. Selgitatakse töö tagajärjed. Scheibner näitas, kuidas iga aine koondatud töökäigus tulevad käsi- tamisele kõige mitmesugusemad tööos- kused. Meetodiliste uurimiste kallal töötavad just praegusel ajal saksa pe- dagoogid kõige elavamalt. Missuguseid oskusi vajatakse käesoleval ajal tööta- misel maadeteaduse alal? Kuidas saa- vad kõige kiiremini ja kindlamini mõis- tetavaks geograafilised objektid käsita- tult mudelite najal vastandina tõelisu- sele? Kuidas saavad õpilased liivakasti kasutada, et omandada kõik see, mis puutub kodukohasse? Sel teel on sün- dind terve rida väärtuslikke kirjatöid*).

Mitmesuguste tööoskuste harjuta- mine sünnib mitmel teel: Kuna Leip- zigis suuremalt jaolt ühiselt töölt min- nakse vabale isetegevale tööle s. t., õpe- taja näitab kätte alguses töötee ja laseb siis pärast poole õpilasi teda üksinda käia, selle vastu tarvitata mina Friede- bergi töökoolis enamasti seda teed, et õpilased ise tööteed otsivad. Võin tõen- dada, et tunnen ikka uuesti rõõmu sel- lest, kui ruttu ja kindlasti klassi ühised arutused tarvilise ja sagedasti ainsa õige tee leiavad. Ja kuigi kord mõni tund

*) Vördle Pabst-Seinig, Die Praxis der Arbeitsschule Osterwiek, Harz. Bode-Stuhlforth, Zur Theorie u. Praxis der Arbeitsschule, eine Schriftenreihe, die Beiträge namhafter Metho- diker bringt. Osterwiek, Harz. Karlstädt-Wolff, Handbücher für den Arbeitsunterricht. Beltz- Langensalza.

vale tee läbi, aine seisukohalt vaadates, kaduma läheb, siis ei tähenda niisugune tund kaugeltki veel kahju. „Need on ainult targad, kes eksimise teelt tõe teele jõuavad.“ Seesugused eksivõtted on aga vähenend ajajooksul. Iseseisvalt ülesleitud, psühholoogiliselt ja metoodiliselt vilund õpetaja abil peenendatud töömetsodide kauaaegne tarvitamine mõjub selleks kaasa, et terve õpetöö sünnib sihikindlalt ja areneb voolavalt. Ta on õpilases õige sagedasti äratand rõõmu. Töörõõm ergutab alaliselt tööle mis selles ennast kõige ilusamini avaldab, kui tema tagajärjeks on hulk vabatahtlikke töid kooliühiskonna kasuks.

Kuna Leipzgis naisõpetajate seminari juures olevat töökooli iseloomustavad mõisted „vaba vaimline tegevus“ ja „tööühiskond“, püütakse Friedebergi õpetajate ettevalmistusasutuse juures olevas töökoolis läheneda mõistetele, mis üheväärtuslised ülemalnimetutega, nimelt, läbielamis ühiskond“ ja „tegevusühiskond“. Ilusad näited on tõendand, et ka sel teel isetegevuse printsiip pääseb mõjule kuid nende pahedeta, mis Hamburgi kogukonnakoolides ette tulevad. Sisemise läbielamise kasvamine õpilaste isetegeva töö läbi, enese kasvatusesele asumine, kus juures teineteist toetada püütakse, need on ülesanded, mida juba 13 aastased rahvakooli-õpilased teadvusega katsuvad lahendada.

Astutagu ainult kui õpetaja sellesse läbielamis- ja tegevusühiskonda, siis selgub, et see tee, jätta areneva isiku spontaanile tegevusele vaba voli, ei muutu mitte kõige hullemaks egoismiks, vaid kujuneb üldsuse sihtidest ja otstarvetest osavõtmiseks, mis üles säetud kooliühiskonna tööjõu ja tööoskuse abil. Valigu töökool see või teine tee, tagajärjed on ühed ja samad. Üksikolevusele on selgitatud tee, mida peab käima vaimlise töö tegija. Ta jõuab arusaamisele oma vaimlise olevuse koosseisu ja tegevuse üle, tunneb mitmel puhul ära oma „mina“ häd ja halvad küljed ja omandab võimaluse enesekasvatuseks. Vaimliste jõudude vabanemisega on aga ka isetegevaks saand tema tahtejõud, kujundada iseloomu, mis toetub iseenele jõule. Nõnda tõestuvad Pestalozzi sõnad, mis ta „Lienhard ta Gretrud'is“ ütleb: „See ei ole võõras minust väljaspool olev tõukejõud, millest on olnud, et minu süda tundma, minu vaim mõtlema, minu silmad nägema, minu kõrvad kuulma, minu jalad käima ja minu käed haarama hakkavad, sellest tõukejõu ärkamisest on olnud minu kõlbliste vaimliste ja kehaliste algjõudude arenemine; niisama on tervel minu (arenemis) kujunemisjärgul, s. t. terve eluaja jooksul edasikestev võimete kasvamine ja tugevaksamine täiesti iseseisev ja iga võime omapärase seaduste järele isetegev.“ (Järgneb.)

Lastekodud ja lasteaiad.

L. Järver.

Sõda oma hävitavate tagajärgedega ja kiirelt kasvava elukallidusega sundis emi väljaspool kodu omale teenistust otsima. Selle tagajärjel on suur osa meie linnade, eriti päälinna lastest uulitsa hooleks jäetud. Päälinnas praegu töötavad kolm lasteaeda oma neljatunnilise tööajaga (k. 9 — 1) ei suuda tarvilikke nõudeid rahuldada. Lapsed saavad vabaks just sel ajal, mil vanemad alles teenistuses viibivad. Nad ei pääse koju korterisse ja jäävad uulitsaid mööda ümber hulkuma. Nii ei vasta praegune lasteaedade korraldus kõigile nõuetele. Linna kohus oleks asutada lastekodud uulitsa hooleks-jäetud lastele, päälle selle

aga ka veel suurendada lasteaedade võrku. Lasteaiad on igal pool tarvilisiks asutusiks tunnustatud. Mitte kõik vanemad ei ole sunnitud omi lapsi terveks päevaks kodunt ära saatma. Ei tohiks eitada ka nende vanemate soove, kes lapsi 3—4 tunniks lasteaeda tahaksid saata.

Siin võiks eeskujuks võtta Soome-maa. Soomes on kokku 80 lasteaeda, milledes käib 6000 lapse ümber. Helsingis üksi on 25 lasteaeda. Töö neis asutis on nii korraldatud, et lapsed vanemate soovi ja ainellise seisukorra järgi 4 ehk 7 tundi asutuses võivad viibida. Sääl tehakse vahet lasteai ja

lasteaija hoolekande osakonna vahel. Esimesse võetakse vastu lapsi niisuguseist perekonnist, kel hoolitsemine oma lapse eest mitte üle jõu ei käi, teise, nimelt hoolekande osakonda — lapsi, kelle emad on väljas pool kodu teenistuses, nii et lapsed täitsa ilma järelvaatusest on jätud. Hoolekande osakonna lapsed saavad sooja einet.

Soome lasteaiad on hästi organiseeritud. Soomes ei usaldata tööd lasteaias isikuile, kel pedagoogiline eelharidus puudub. Soome linnades on linnavalitsususe poolt ametisse kinnitatud lasteaiadirektorid (naisterahvas, mis ka täiesti arusaadav), kes pedagoogiliselt hää ettevalmistuse on saanud ja kes pikajärgelise teoreetilise, ja mis väga tähtis, praktilise lasteaija tööd läbi jõudnud omale hulga kogemusi kasvatustöös koguda. Lasteaiadirektorid alluvad lasteaiade juhatajatele. Lasteaija nõunik peab oma tegevusest keskvalitsusele aru andma. Ta on kohustatud lasteaiade elu ja tööd korraldama, kongresses osa võtma, ennast uue kirjandusega lasteaiateaduses tutvustama j. n. e. Ühe sõnaga, ta ei hoolitse mitte ainult lasteaiade ainelise külje eest, vaid korraldab esimeses joones, väljamineks pedagoogilisest ja psühholoogilisest seisukohast lasteaiade sisemist elu, hoolitseb nende hinge eest.

Saksamaal ei ole töö lasteaiades raskete olude päälle vaatamata mitte kannatand, vaid vastuoksa, veel suurema hoolsuse ja agarusega edasi viidud. Saksamaal on pea kõigis linnades ja alevites lasteaiad ja lastekodud olemas. Mõlemad asutused on tarvilikuks tunnustatud ja nad töötavad suuremalt jaolt samades ruumides enne ja päälõunase tööajaga. Suurem osa lasteaiadest peetakse linna poolt ülal. Münchenis on näiteks 30 linna poolt ülalpeetud lasteaiad. Päälle linna lasteaiadade on aga veel suur hulk eraalgatusel tekkinud asutusi. Nii on Frankfurtis Maini ääres 14 lastekasvatust edendava seltsi asutatud ja ülalpeetavat lasteaiad. Linnalt saab selts ainult väikest rahalist toetust, kui võimalik, ka ruumid makсутa tarvitada. Lasteaiade eest hoolitsemine on Saksamaal eeskujulik. Lasteaiade ja lastekodude välimus ja sisseseade on maitserikas, aja ja otstarbekohane. Võtame, näituseks, lasteaiad Frankfurtis Maini ääres. Kõik ruumi-

kad ja ilusad toad, mis laste töötubadeks ja mängusaalideks on määratud, asuvad lõunapool ääres, nii et päike oma elustava mõjuga kaasa võib aidata võitluses igasuguste haiguste vastu, mille all linna lapsed nii sagedasti kannatavad. Verevaesus, rahhiit, tuberkuloos asuvad just sääi kus puudub päike ja värsk õhk. Uuema aja uurimused on kindlaks teinud, et nende haiguste tekkimise põhjus on palju enam värsk õhu, päikese ja valguse puuduses, kui kehv toidus. Frankfurti lasteaias on siis ka laste toad päiksepaistelised ja õhurikkad. Seinte ja mööbli värvid avaldavad tervet ja rõõmsat mõju. Kõik seinad on kuni 1,20 m. kõrguseni värvilise linoleumiga kaetud ja lillebordidega kaunistatud. Mängusaalis asub sein ääres purtskaev. Saali seinaid on osalt puupaneeliga kaetud, osalt sisaldavad nad kappe mänguasjade hoidmiseks. Paneelid on 180 m kõrged ja nende ülemine äär on kaunistatud piltidega laste elust. Põrandaid katab linoleum, mille tõttu nad kerged puhastada. Köögis, väljakäigukohtades ja vannitubades on pottkividest põrandad. Lasteaija juures on ruumikas mänguplats ja ilus aiakene ühes kuuridega lindude ja loomade kasvatuse jaoks. Ehitused ja sisseseaded on praktilisest, tervislikust ja kunstilisest seisukohast vaadates eeskujulised.

Lasteaiade ja lastekodude tööpäeva pikkus on õige mitmesugune. Lasteaiades töö atakse 3–4 tundi päevas. Pestalozzi-Fröbeli lasteaiad Berliinis töötavad näiteks, 3 tundi enne lõunat. Tööaeg lastekodudes kõigub 5–8 tunni vahel. Hamburgis töötavad lastekodud talvel kella 9 2-ni ja suvel 8 1-ni. Mõnes asutuses kestab töö hommiku kella 8–12 ja jätkatakse siis kahe tunnilise vaheaja järel 2 4-ni. Vaheaeg on määratud lastele ja õpetajatele lõunajaks. Mitmes linnas on lastekodud 7 8 tundi päevas avatud. Nii pikk tööaeg toob kaasa toitmise küsimuse. Laste toitmine on ainult sääl sisse seadud, kus see tingimata tarvilik. Kui vähegi võimalik, siis lastakse lapsed lõunaks koju. Neis asutuses mis 8 tundi päevas avatud, antakse lastele 1–2 korda sooja einet, mille eest laste vanemad on kohustatud maksma. Päälle eine andmise on pikema tööajaga asutuses ka magamis-sisseseade olemas. Kui

arvesse võtta, et suur lastearv võrdlemisi väikestes ruumides hommiku kella 8 kunni õhtu kell 4-ni koos peab viibima, siis on arusaadav, et laste närvid seda välja ei kannata. Laste hulgaline koosviibimine ja mängimine võib olla soovitatav ja kasulik kui see koosviibimine mitte rohkem ei kesta kui 3–4 tundi päevas. Mis üle selle on loomuvastane ja nõuab väikeselt lapselt, kelle ainuke õige koht on kodu ema juures, suurt jõupingutust. Saksamaal töötavad lastekodudes lasteaiaseminaaride õpilased praktikantidena kaasa. Selle tõttu on võimalik õige väikeste gruppidega töötada ja lapsed ei viibi hulgalt 7–8 tunni jooksul koos. Magamise sissesääde on aga igal juhtumisel väga tarviline. Temata ei saa enesele lastekodu ettegi kujutada. Saksamaal on magamistubades tarvitusel liht pikutamisetoolid. Jgal lapsel on oma tool ja oma tekk. Pääle puhkamist on kerge toolid kokku panna ja mõnesse kõrvalisesse ruumi mahutada. Kuidas saadab nüüd lastekodu kasvandik need

7–8 tundi asutuses mööda? õpetaja peab päevakava suure hoole ja osavusega kokku säädma. Töö, mäng ja puhkus peavad vaheldama nii, et nad last mitte ei väsita, temale mitte kooraks ei muutu. Lastekodu peab oma nime täie õigusega kandma, ta peab olema lapsele teine tõsine kodu. Mingit täpipäalist töökava lastekodu ei vaja. Kodulillede kasvatamine, aiatöö, jalutuskäigud, loomade ja lindude eest hoolitsemine — see kõik peab täitma päevast tööst suure osa. Mõni jalutuskäigult kaasatoodud mulje ehk üleelamine, midagi, mis loomade eest hoolitsemise juures on tähele pandud ühe sõnaga, meid ümbritsev elu ja loodus, seda kõik peab mõistma ära kasutada õpetaja luues nägemata kombel sidet üksikute üleelamiste vahel ja pakkudes kasvandikule võimalusi töö ja mängu läbi süvendada üleelamusi ja neid omaseiks teha. Just niisuguse töötamisviisi läbi loodetakse saavutada kõige paremad tagajärjed.

Lootusliidud.

Jul. Johanson.

On tõsi, et kaugelt suurem osa meie rahva noorsoost astub ellu nende teadmistega, mis ta omandand algkoolis. Ja väga palju on neid, kes algkooli ei saa läbi käia terves ulatuses, kes vaid ainult selle alama astmega, esimese nelja õppeastaga, peavad lõpetama. Selleks sunnib neid igapäevase leiva teenimise küsimus. Liig vähe on elu tarvis neid teadmisi, mis nõnda noorelt ja nõnda lühikesel aja jooksul suudetakse omandada. Paljusid küsimusi pole võimalik ülepää kõne alla võtta ja teised peavad ainult osalise ja puuduliku käsitamisega jääma.

Üks küsimusist, mis meie algkoolis peab leppima vaeselapse osaga, on karskusküsimus. Iseseisvaid tunde pole selle aine tarvis tunnikavas ülepää ette nähtud. Ka teiste õppeainetega ühenduses ei saa palju ära teha. Vähe laiemad võimalused avanevad küll emakeele ja usuõpetuse tundides (mõtlen siin algkooli alamast astet), aga et õpetajatel seks puudub vastav ettevalmistus ja materjal, siis pole suurel enamusel või-

malust neidki väheseid juhuseid kasutada täiel määral. Kelle arvel see kõik sünnib, kes selle all kannatab ja nende puuduste vilja ükskord lõikab, on meie praegune noorsugu, meie tuleva põlve rahvas.

Ei tarvitse vaielda selle üle, et karskusküsimus on rahva kultuuri, majandusliku edu ja vaimlise arengu küsimus, kuigi see veel pole meie päevil paljudele tarvilisel määral selge. Seepärast on väga kahjatsemisväärne, et meie algkool karskusküsimusele pühendab nõnda vähe tähelepanu. Kuid kahekordselt kurb on see sellepärast, et meie kodud on sageli lastele alkoholismi hädaohu poolest otse hukutavad. Sagedasti puuduvad vanematel igasugused teadmised alkoholiküsimuses, tema hävitavast ja ühiskonna hääd korda lõhkuvast mõjust, antakse lastele teda vabalt tarvitada, sunnitakse koguni jooma. Seesugune seisukord võib igale rahvale, iseäranis aga väikerahvale, nagu seda Eesti rahvas on, saada saatuslikuks.

Mõnigi rahvas on alkoholismi näda-

ohtu õieti hinnand ja õigel ajal püüdnud asja parandada. Kõik need rahvad on ühes küsimuses olnud ühel arvamisel: karskuse võidukäik läheb noorsoo kaudu. Seepärast on nõutud ja korraldatud noorsoo karskekskasvatamist kooli kaudu. Senni, kui kool oma ametlikus kavas tarvilist tähelepanu karskusküsimusele ei anna, on püütud täita seda puudust vabatahtliku tööga. Päälootus on pandud laste ja noorsoo karskusseltsidele.

Juba kolmveerand aastasada tagasi, 9. nov. 1847. aastal, peeti Inglismaal proua Ann Jane Carlile'i ja pastor Jabez Tunncliffe'i poolt esimene laste karskuskooosolek. Sää! kõneldi karskuse tähtsusest, ja üle 200 poeg- ja tütarlapse krjutasid õhtu jooksul nimes karskuskubadusele alla, ja ühendusele anti nimi „Lootusliit“ (Band of Hope). Nii kohaseks on peetud seda nimetust, et ta igal pool laste karskusseltsidele jäi, sest on ju lastes rahva tuleviku lootus. Vaimustatud tegelaste poolt alatud ettevõtte ei jäänd soiku, vaid arenes edasi. See liikumine on Inglismaal ikka kasvand ja omandand tähtsa koha noorsoo kasvatus-töös. Kümned tuhanded naisi ja mehi töötavad noorte ühenduste juhatajatena ja õpetajatena.

Oma põhikirja järgi peavad Inglismaa lootusliidud tunnipikkuseid koosolekuid, vähemalt korra nädalas. Kavvas on: laul, ilulugemised ja lühike karskussisuline kõne. Koosolekuid püütakse võimalikult huvitavaks teha udupiltide näitamisega ja muude abinõudega. Päärõhk pannakse aga sellele, et töö oleks meeldiv ja siduv. Lootusliitudes on keskkohaks muidugi karskuspüüded, kuid mõnesugused muudki harrastused liituvad nende ümber, nagu sport, laul ja mäng. Lootusliitude õpetajaid valmistatakse sellekohastel erikursustel, millest palju osa võetakse, nii et lootusliitude töö Inglismaal on kujunend laialiseks, kõigi rahvakihtide poolt kõrgeks hinnatud haridustöök.

Ka Soomes on juba varakult lootusliit asutatud. Juba 1887. aastal asutati Vaasas laste karskusselts „Alku“. Püüsi va aluse sai Soome laste karskustöö 1890. a. algupoolel, kui õpetajate Tervis- ja karskusühendus asja omaks võttis ja omadel saadikutel, pr. Alli Trügg-Heleinius-Seppäläl ja Matti Helenius-Seppäläl maa risti ja põiki läbi käia laskis. Esimesest neist on saand maailma üks

kõige parematest laste karskustöö juh-tidest. Pärast on Karskuse Sõbrad (Raittinden Ystävät) lootusliitude asju ajand, asutades seks 1900. a. eri lootusliitude komitee.

Lootusliitude mõte pole meil Eestiski jäänd võöraks, olgugi et ta siin esialgul vähe pinda on leidnud. Esimesed lootusliidud meie koolides asutati 1920. aasta veebruari ja novembri kuu karskuspühade puhul. Seega on meie lootusliitudel alles lühike iga ja vähe kogemusi. Eesti Karskusliit, kes nende asutamist on õhutand, on püüdnud ka nende tegevust jälgida. Nende väheste aruannete põhjal, mis lootusliitude poolt Karskusliidule saadetud, võib mitmesuguseid puudusi ja tegevust raskendavaid põhjusi tähele panna.

Peaaegu kõigis aruandeis leidub va-bandus, et lootusliit pole suutnud suuremat midagi ära teha, sest puuduvad raamatud, puuduvad muud abnõud ja tegevusvahendid, puudub ka raha nende ostmiseks. Ning lõpuks puudub ka oskus ja sagedasti püüdminegi teid leida ja võimalusi otsida, kuidas sellest saatuslikust puudusest välja pääseda.

Mõned aruanded kõnelevad aga veel selgemat keelt. Nõnda krjutatakse R. kõrgemast algkoolist Tartumaalt: „Lootusühingu põhikiri loeti ette ja seletati lastevanemate koosolekule. Kui koosoleku juhataja ühngu asutamise küsimuse hääletamisele pani, tuli ilmsiks, et keegi vanematest seltsi asutamist ei soovi.“

Mitmed aruandjad kaebavad, et lastega 8—14 aasta vanaduseni pole midagi pääle hakata, et nendega ei saa ühtki ühingut korraldada, et nad on alles täiesti arenemata. Nähtavasti on neil õpetajatel lootusliidu tööst ja ülesandeist ekslik arusaamine, millele nad täiskasvanute seltside töö kõrval ei oska vahet teha.

Kuid veel palju kurvemaks muutub pilt, kui võtame arvesse, et Karskusliidu korduvail üleskutseil karskuspühade puhul lootusliitude asutamise asjus ainult mõnikümmend kooli (senni ajani ülepää 92 algkooli) on reageerind, kutsudes ellu karskuspüha puhul lootusliidu. Kahjuks on tegelikult suurem osa neistki väheseist pääle asutamist vaikselt jälle hingusele läind. Nõnda kirjutab Viljandimaalt R. algkooli likvideerund lootusliidu endine liige järgmist: „Keegi prl. A. oli meie kooli peal 1922. a. 2—3 kuud

asetäitjaks õpetajaks, oli edumeelne naisterahvas, püüdis siinset vanameelist rahvast uueaja nõuetega tutvustada; iseäranis agar oli ta oma õpilaste seas. Tema algatusel asutati ka n. n. Lootusliit. Liikmeid oli rohkesti, oleks võind loota paljugi hääd, oleks Lootusliidule uus juhataja leidund, aga kohe pärast seda, kui prl. A. ära läks, lagunes selts.“

Praegu faktiliselt tegutsevate lootusliitude arvu kohta pole kindlaid teateid, kuid võttes arvesse olemasolevad andmed, võib arvata, et neid leidub vaevalt poolsada.

Milles seisab siis õieti lootusliidu töö ja kas on ta tõepoolest nõnda võimatu, et algkooli õpilased sellega toime ei saa?

Eelpool kuulsime juba, kuidas Inglismaal kümned tuhanded naised ja mehed töötavad noorteühenduste juhatajatena ja kuulsime ka, milles Inglise lootusliitude töö. Samuti on Soomes lootusliitude asi täiesti elujõuliseks osutund. Kõige päält tuleb küll seda tähendada, et lootusliit ainult siis suudab tegutseda, kui talle leidub juhataja. Täiskasvand juhita ei suuda 8—14-aastased lapsed tõepoolest kuigi palju korda saata.

Lootusliidu ülesandeks on võimaldada lastele tundma õppida, kuidas vägi-joogid vangistavad inimest, rikuvad tema tervist, hingelisi ja vaimlisi jõude ja kuidas kogu ühiskond vaimliselt kui ka majanduslikult sellest kannatab. Oma ülesande saavutamiseks peab lootusliit koosolekuid, paneb toime pidusid, korraldab õppereise j. m. Missuguseks kujuneb lootusliidu töö, oleneb muidugi sest, kuidas töökava on kokku säetud ja kuidas suudetakse seda teostada.

Soome lootusliitude töökava on pr. Mandi Granfelt esitanud „Lootuse töös“ (Toivon työssä) — nimelises kirjatöös. Selle raamatu on toimetanud eesti keele Leeni Ploompuu, nime all „Karskuse töös“. Selle kõrval esitab Maiju Sepälä omas raamatus „Karskustöö laste ja murdealise noorsoo keskel“ (Työ lasten ja murrosikäisen nuorison keskkouduksessa), mille n. Helmi Pett eesti keele tõlkind, järgmise lootusliitude töökava, mida võib soovitada meiegi lootusliitudele.

1. tegevusaasta.

1. Lootusühingu tähtsus.
2. Mis vaenlasi meil on.

3. Kuidas on tulnud alkohol joovastavasse jookidesse.

4. Alkoholi omadused.

5. Alkohol ja teised uimastavad ained.

6. Kohv, tee ja tubakas.

7. Alkohol — tõsine mürk.

8. Tervishoiust.

9. Elu kaitseabinõud.

10. Lootusühingute ajalugu.

II. tegevusaasta.

1. Kes on ustav lootusliidu liige?

2. Alkohol ja söök; alkohol ja seedimine.

3. Alkohol, keha jõud ja keha soojus.

4. Sport.

5. Alkohol ja maitseained. Alkohol ja elurõõm.

6. Alkohol ja noorsugu.

7. Alkohol ja kodu.

8. Alkohol ja ühiskond.

9. Kokkuhoidmine.

10. Karskusliikumise ajalugu.

Pääle nende kümne koosoleku peaks töökavva võtma kaks pidu — üks jõulupidu ja teine kevadepidumillest võiks saada ka ainelist tulu.

Kui karskusasjale lootusliidu koosolekuil ei taheta nii palju ruumi lubada, nagu esitatud kavas, siis võib käsitada järgmised teemad: hääd kombed, õige julgus, lugemise kasu, laulu ja mängu tähtsus, edasipüüdmine koolis ja kodus, elutöö, isamaa armastus jne.

Kui tähendatud koosolekud laulu ja mänguga ühendada, õpilaste deklamatsiooniga ja iseseisvate ettekannetega täiendada, võimaluse korral näitlikud tabelid ja pildid — olgu kas või ise joonistatud — appi võtta, ühtlasi ka udupilvide näitamine korraldada, lõpuks pääle õpilaste nendest koosolekutest nende vendadel ja õdedel ning vanematel võimaldada osa võtta, — siis oleme organiseerind lootusliidu töö niisugusena, et ta jõukohane algkooli õpilastele, et ta nende vaimu harib ning et ta neile harilist lõbu ja meelelahutust pakub.

Et meil mõned lootusliidud omast tööst nõnda aru saand, näitab muuseas järgmine P. algkooli lootusliidu aruanne Tartumaaalt: „Lootusliit on vaevalt aasta aega töötand. Selle aja jooksul on peetud 7 koosolekut ja 1 pidu, mida ka 2 naaberkooli oma külaskäiguga austasid. Koosolekut on väga elavad olnud. Veduri ametit püütakse ohtrasti

pidada.*) Suurt elavust koosolekutesse toovad mitmesugused õpilaste iseseisvad ettekanded, nagu pääst loetavad luuletused, jutukesed, vahel ka mõni väike algupärane katse, millele siis joonistused ilustuseks ja asja selgituseks kaasas käivad. Palju lõbu pakuvad veel laulud ja mängud.“

Vaevalt suudab eemaltvaataja ai-

*) See täh.: uusi liikmeid juure tuua. J. J.

mata, kui veetlevaks ja meeldivaks muutub õpetaja töö sarnases koolis, kus niisugused püüded pinna leidnud. Sääliitub õpetaja ühes õpilastega üheks elavaks organismiks, kelle mõtteid ja ettevõtteid tiivustab vaimustus. Sarnasest koolist ja tegevusest läbikäind nooris: kasvavad elujaatajad teguvõimsad kodanikud, kes suudavad jätkata võitlust olemise eest ja edasi viia meid kõrgemale kultuuriastmele.

Soovime, et oleksid kõik meie koolid niisugused.

Võimlemise õppekavad.

(Õigemini — kavad kehalise kasvatuse alalt.)

H. Pajo.

Sel ajal, kui keskkoolide kõikide õpetajate uued kavad juba ilmud, viibivad ikka veel võimlemiskavad, mis sellest tunnistust annab, et siin raskustega tegemist, ja et vahest ka kindlad juhtnõõrid veel puuduvad. Tahaksin siin appi tulla, ja tähelepanu juhtida teedele, mis suured teadusmehed meile kätte näidand.

Kõige päält küsime endilt: „milles seisab üldse kooli ülesanne?“ Sellele vastab Leshaft — „inimest kehaliselt kui ka vaimliselt arendada“. Vissisti prame vastusega nõusse jääma, päälegi kui tuletame meele, et kehalise kasvatuse tarvidust on toonitand kõik suured pedagoogid, alates juba keskajast. Oleme pedagoogikas kõik seda õppind, kuid ellu astudes, on paljudest meist kitsarinnalised eriteadlased saand, kelle pääle oma aine teisi huvisid pole. Sellest tuleb tihti see, et esimene pool kooli ülesandest unustusse satub, mille tõttu ka teine pool lonkama hakkab.

Kui ka kehalisest kasvatusest keskajal juttu on tehtud, siiski tuleb teda, kui uut teadust vaadata, mis alles aastat 20—30 vana. Põhjapanijaiks on olnud sellel alal Peterburi prf. Leshaft ja Pariisi prf. Demeny. Mõlemate teadusmeeste kapitalised tööd „Руководство по физическ. образов. дет. шк. возр.“ ja „Les bases scientifiques de l'éducation physique“ ilmusid läind aastasaja-lõpul.

Mõlema teadusmehe töös on pääjoonis peaaegu ühised kehalise kasvatuse ülesanded ja juhtnõõrid üles säetud. Muidugi ei tule kehalise kasvatuse all

ainult võimlemisharjutusi mõista. Tähtsat osa nimetatud alal etendavad kõige-päält ekskursioonid, mis valitud laste aastatele kohaselt. Algkooli kavades on väiksematele lastele koduloo kavas paar õppekäiku ette nähtud. Kõiki sääli ülesloetud asutusi: kingsepa-, rätsepa-, sepa- ja teisi töökodasid, peaks lapsele võimaldama ise oma silmaga näha, et iseseisvalt järeldusi teha. Mitte vähem tarvilised ei ole õppekäigud keskmisile ja vanemaile lastele; siin oleks järjekorras kõiksugu vabrikud ja tehased, sadamad, laevad, kaubamajad, ühiskondlikud ja riiklikud asutused nagu — haigemajad, pangad, vangimajad j. n. e. j. n. e. Andke lapsele võimalus elu ise oma silmaga vaadata, sest ainult sel teel saab ta elust õige pildi, mida talle ükski raamat ei suuda pakkuda. Mida varemini tutvub laps selle keerulise seltskonna hoonega, kus ta elama sunnitud, seda parem; seda teadlikumalt oskab ta üht ehk teist seltskonna tarvidust arvustada ja hinnata.

Nii oleks meie kehalise kasvatuse kavade tähtsam ülesanne igale õppeaastale teatav arv õppekäike määrata.

Mitte vähemat osa kui õppekäigud, ei etenda kehalise kasvatuse alal mängud ja sport.

Mängud on ala, kus laps kehalise osavuse, väleduse ja vabaduse kõrval julgust, leidlikkust ja püsivust arendab, rääkimata aususest ja iseseisvusest. Ka siin on esimene ja tähtsam nõue — mängud olgu laste arenemise- ja vanadusekohaselt valitud. Väikene laps ei võrdle ega ar-

vusta, temale on kõik elunähtused ühesugused hääd, ja seepärast kannavad tema mängud ka imiteerimise ehk järeleaimamise laadi. Senni, kui temal teistsuguste järgi veel tarvidust pole, tuleb talle neid ka pakkuda, (näituseks olgu — „mooramaa kuningas“, „kass ja hiir“, kõiksugu laulumängud j. n. e.). 8—9 aastases vanaduses tuleb juba liht jooksu- ja pallimänge juure lisada, näituseks — must mees, nooda vedamine, kalamees, j. n. e. j. n. e. Kalliteistkümnest aastast päälle ärkab lapses seltskondlik tunne ja nüüd saavad täie õiguse rühmamängud. Kes ei teaks, kui häameelega selle ealised lapsed laptad ja teisi sarnaseid mängu. Päält vaadates, näitab tihti, et mängu juures polekski korda, lapsed on rahutud, kisavad j. n. e., kuid see ainult näitab nii, sest sisemine distsipliin on mängu juures alati kõva, ja lapsed saavad väga hästi aru, et mäng võib rajatud olla ainult aususele ja õigusele, sellepärast karistavad nad kõrvalekaldujaid valjusti: mängust väljaheitmisega.

Et mängude tähtsusest viimasel ajal palju kõneldud, küll Rootsis, küll Saksa-, kui Prantsusmaal (Inglismaal on nad kasvatusliku faktorina ammugi tähtsal kohal), siis ei hakka ma neid siin sügavamalt arutama. Juhtnööriks võib olla kavade kokkusäädmisel Leshaft, sest tema raamatus on mängude väljavalik täiesti pedagoogiline ja järjekord kindel ja süstemaatiline.

Asume nüüd selle kehakasvatusliku osa juure, mis senni pidand täitma kõik kehakasvatuslikud nõuded — nimelt võimlemisharjutused. Pean tähendama, et nimetatud harjutused suuremalt osalt oma otsekohesele ülesandele ei vasta, et siin tõsiste harjutuste asemel sageli tühja janti ja mõtteta tembutusi ette võetakse: püramiidid, kätel seismine ja teised vigurid, milliseil kunstükkidel kehalise kasvatusega midagit ühist pole ja millede kasu väga küsitav. Demeny säadis üles neli nõuet, mis peaksid võimlemisharjutuste valikul olema meile mõõdupuuks.

1. Iga harjutus peab õigustatud olema füsioloogiliselt, s. o. peab edendama inimese hingamisaparaati, korraldama vereringvoolu, aitama kaasa intensiivsemaks ainete vahelduseks ja üldse mõjuma tervendavalt inimese organismile, tõstes ta eluenergia tagavara.

2. Harjutuste mõju olgu esteetiline, s. t., nad peavad inimese keha ja liikmete

harmoonilisele väljaarenemisele kaasa aitama; peavad saavutama hää rühi (seisaku), sirge selja, kõrge rinna, hää öla asendi, tugevad kõhulihaksed j. n. e. Viimaste arenemisel on niisama suur tähtsus sisekonnale, kui rinnakorvil kopsude suhtes.

3. Jõudude ökonoomia — harjutused valiitagu seesugused, mis vähema jõukuluga suuremaid tagajärgi võimaldavad. Inimese energia tagavaraga peab kokkuhoidlikult ümber käima ja teda ei tohi pillata ega raisata ilmaaegu. Selles punktis on eksimised küll kõige suuremad ja sagedamad.

4. Harjutuste moraalne külg — võimlemine, peab ka lapse vaimule midagi pakkuda suutma. Sellele vaatekohale on asund isearanis Leshaft, ja niihästi viimast kui eelviimast nõuet arvesse võttes, terve omapärase süsteemi üles ehitand, kus tema eraldi, nagu juba nimetatud, suure rõhu mängudele paneb; mängud on tingimata harjutused, mis kõigile neljale nimetatud nõudele vastavad; niisama on seda ka mitmed spordiharud, näituseks: vehklemine, maadlemine, prantsuse boks j. n. e. Viimased kaks muidugi teatavais piires, sest pedagoogilisel maadlemisel ega boksil ei ole midagi ühist professionaalsega, kus metsikuid ja tooreid võtteid tarvitatakse.

Nimetatud harjutused eralduvad teistest sellega, et siin ergukava suuremal mõõdul töötab, kui lihastesüsteem (teiste harjutuste juures on see ümberpöördukt). Välgukiirusega töötab mõte ja teostub sama kiiresti. Vastase terav tähelepanu ja tema võtete ette äranägemise tarvidus arendab noores inimeses suurel mõõdul leidlikkust, kärmust — õpetab lihaseid silmapilkselt erkude sõna kuulma, sellega inimest enesevalitsemisele lähemale viies.

Mis on nimetatud harjutuste vastu — harjutused surnud aparaatidel, mis suuremat tähelepanu neilt ei nõua, seega vaimuteritamise asemel vaimu nürivad.

Asume võimlemise juure tagasi, võtame mõne meie harilikumaist võimlemisharjutusist ja püüame teda ülalnimetatud neljast seisukohast hinnata. Olgu näituseks „kätel seismine“. Inimese terve organism satub siin loomuvastasse olukorda: sisekond, mille koht kõhukoopas vaagnal, rõhub vahelihale, ning viimne omakorda kopsudele, takistades hingamist; südame töötamine peab vastuoksa sündi-

ma, mis halvasti vereringvoolule mõjub; ka ülisuur passiivne verevool pääajju ei ole kasulik; nii ei anna see harjutus füsioloogilisest seisukohast midagi päale miinuse.

Vaatame esteetilisest seisukohast. Kuidas mõjub nimetatud harjutus meie kehakujule? Annab ta meile sirge selja, kõrge rinna? Saavutab hää õlaasendi ehk kõvendab kõhulihakseid? Ei, enamalt ümberpöörduvalt — inimesed, kes nimetatud harjutust sagedasti kordavad, jäävad külmakaks, omandavad inetu õlaasendi. Ka nimetatud harjutuse esteetiline külg on miinus. Jõudude ökonoomiast ja vaimuteritamisest ei või juttugi olla. Jõudu kulub palju — kuid vastu päale miinuste midagi ei saa.

Kui teisiti mõjub selle vastu lihtne väike jalutuskäik, päalegi kui see värskes õhus sünnib. Et käimise juures hingamine sügavam, siis omandab meie organism nimetatud protsessil suurel hulga hapnikku. Ka vereringvool on kiirendatud ja ainete vaheldus intensiivim vähese jõukuluga võib siin organismile palju kasu tuua.

Vaatame edasi, milles seisab meie nõnda nimetatud „püramiidide“ kasu. Tõesti raske ütelda. Kõige päält on ebaväärtuslik kätel seismine, millest juba jutt oli. Samuti teisele päale toetamine. Tuleb ette, et ühe poisikese seljas seisavad kaks ehk kolm teist. Arvame poisikeste raskuse 3—4 puuda, siis on ikkagi selgavõetava koorma raskus 10—12 puuda. Harilises elus kokkuks iga vanem, oma lapse seljas (iseäranis kui see tütarlaps on) niisugust ränka koormat nähes, kuid nimetatud juhtumisel on lepitajaks arvustusvõimefu publikumi käteplagin. Et niisuguseil harjutusil rasked tagajärjed võivad olla, on arusaadav: on neerude lahtitallamist ja teisi vigastusi ette tulnud.

Oma teaduslikel uurimusiil on Demeny otsusele jõudnud, et tema poolt ülesäetud nõuetele kõigerohkem rootsi süsteemi harjutused vastavad. Nimetatud süsteemi põhimõtted õigeks tunnistades, on ta teda siiski suurelt reformeerind, sellele saajaaastasele vanakesele, nõnda ütelda, uue elu sisse puhund, tema painduvaks ja meeldivaks teind.

Harjutusi ei jaga Demeny mitte vana Lingi eeskuju järgi ühteteistkümmesse — vaid seitsmesse liiki, minnes välja jõukulu põhmõttest, sellega kõiksugu

variatsioonidele suure võimaluse jättes ja nimetatud süsteemi surnud punktilt ära nihutades; sest just selles igatunnises üheteistkümmne kihi äraleierdamises seisiski rootsi süsteemi paendumatus.

Nii palju kui mul teada, on Demeny võimlemisõpetajate käsiraamat „Guide du maitre chargé de l'enseignement des exercices phisiques“ esimene sel alal, kus iga harjutuse kohta üksikasjalik seletus leidub, mis raamatu väga tarviliseks teeb ja millise kirjastus eestikeeles meie haridusministeeriumi ehk ka võimlemis-sektsiooni lähema tuleviku ülesanne peaks olema.

Võtame selle vastu rootsi kavad: Törngren, Karl Norlander — päale kihitidesse jagamist ei ole mingisuguseid seletusi.

Ehk võtame saksa kavad, mul on käepärast üks uuemaist broshüüridest „Eckart“, ta lepib ka ainult harjutuste üleslugemisega, sääb juures küll umbkaudu rootsi skeemile truuks jäädes, kuid mitte alati teaduslikul alusel seistes.

Seletuste tähtsusele, iseäranis kui nemad kindlatele teaduslikkudele andmetele rajatud, ei või kuidagi vastu vaielda. On ometi vahe, kas õpetaja ühe ehk teise harjutuse mõju teab, või ei tea.

Nii siis, kui mängudekava kokkusaadmise põhipanevaks juhtnööriks Leshafti soovitada võis, siis võiks võimlemisharjutuste kava valmistamise juures Demeny aluseks võtta.

Viimkas veel mõni sõna mitmesuguste spordiharjutuste kohta, ilma millisteta kavad kehalise kasvatuse alalt mitte küllalt täielised ei oleks.

Spordiharjutused on meie koolides küll, ainelisest seisukohast vaadates, kulukamad, sellega ühes ka raskemad läbi viia, kui seda näituseks õppekäigud ehk mängud, aga siiski peame nad kavadesse sisse võtma ja neid ka jõudumööda täitma.

Kõige päält olgu nimetatud uisutamine, kui suurepäraline tasakaaluhariutus, mis terve lihastesüsteemi iga ühe lihakse järele vastavalt tööle paneb ja ergukava kõvendab. Füsioloogilisest mõjust rääkimata, eriti on hingamine nimetatud harjutuse juures haruldaselt sügav, vereringvool reguleeritud jne. Sedasama võiksime ka suuskade ja ujumise kohta öelda. Kõik nimetatud harjutused nõuavad küll teatavat jõukulu, kuid see jõud ei ole mitte ilmaaegu rai-

satud, sest mis kulutame, saame mitmekordsete protsentidega tagasi, iseäranis kui arvesse võtame, et spordiharjutused ka meie vaimlist bagaazhi suurendavad; mõtlen siin just julguse kasvatamist noores inimeses. Võtame näituseks kaugemaa ujumised, ehk tornihüpped alla vette, ehk jälle hüpped suuskadega kõrgelt trampliinilt mäerinnakule, kust hüppaja aeroplaani kiirusega alla orgu tormab. Kas ei arenda see sõik julgust? Kes ühel alal julge, on ka teisel alal. Miks seisid vene revolutsiooni iga pöördede eesotsas madrused? Sellepärast, et meri neile julgust õpetand oli. Elus võib püsida ainult julge, olgu see üksik inimene ehk rahvas. Nii siis vaja kasvatada julgust lastes igal tingimisel, kuigi see peaks sündima mõne teoreetilise õppeaine kumul, sest seda nõuab meilt elu.

Nii siis oleks ministeeriumi ülesanne koos võimlemiskavadega üldse kavad kehalise kasvatusel alalt kokku sääda. Kavad, kuhu kuuluks: mängud, sport, õppekäigud.

Algkoolide jaoks on küll juba võimlemisõppekavad olemas, kuid nad on õige puudulikult kokku säetud ja tuleks suuresti täiendada. On mingisugused projektid 7. ja 8. õppeaasta jaoks olemas, mis esiteks juba sellepärast vastuvõetavad ei ole, et neis rootsi skeem puudub, kuna rootsi süsteem ometi, olgu reformeeritud ehk vanal kujul, on ainus teaduslik süsteem. Ka on nimetatud süsteem I. ülemaalisel võimlemisõpetajate kongressil meie koolidele kohaseks tunnistatud. Pääle selle ei säe 7. ja 8. õppeaasta projektid mingisuguseid üldiseid juhtnõore üles, mis ometi iga kava pää-ülesanne. Kõigiti tuleb ka protesteerida niisuguste nõuete vastu, nagu kätel seismine jne., sest meie tahame kõige päält elule inimesi aga mitte tsirkusele zhonglõore kasvatada.

„Võimlemise õpetajate kutsekavad“ on küll eskikombel „kavade“ nime saand, sest need ei ole mingisugused kavad. Teoreetiline osa sisaldab ainult raamatute nimestiku, olgugi, et raamatud on valitud kohased ja hääd, kuid arvan, et õppijal ilma kavata siiski raske on orienteeruda, päälegi kui kõigi autorite arvamised mitte alati kokku ei lähe,

näituseks: Demeny, Forngreni, Schmidt'i ja teiste omad.

Nimetatud kavade praktiline osa sisaldab rootsi riistade üleslugemise, kuhu korruga „püramiidid“ sekka paisatud. Kaotab sellega oma ilme. Rootsisis on püramiidid tundmata asjad, ja ei ole ka ükski ülevel, s. o. teoreetilisest osast ülesloetud teadusmeestest, neid hääks kiitnud, küll aga ümberpöörduvalt, nende kuigi jandi vastu rääkind. Nii siis nõuame teoorias õpilaselt üht praktikas aga teist. Et Tartus juba paar aastat võimlemisõpetajate ettevalmistuse kursusi on peetud, siis jääb arusaamatuks, miks ministeerium nimetatud kavade kokkusäädmist mitte kursuste pedagoog. nõukogu hooliks ei usaldand, usun kindlasti, et nad siis tõsisema ja asjalikuma ilme oleks omandand, ja kõige päält neist ikka kavad saand, mis õppijatele oleksid võind olla edasi püüdmissel juhtnõoreideks.

Et püramiidid kõige päält pidunumber on, siis peatan veel silmapilgu üldiselt võimlemise pidunumbrite juures, ja vaatan kui soovitavad viimased meie koolipidudel on. Vissisti oli eelmistest seletustest küllalt selge, et võimlemine on ikkagi teadus (mitte kunst), mis peab kõige päält lapse tervislikku seisukorda parandama ja keha arendama. Tahab nüüd kool võimlemisega teistele eeskujuks olla, siis ei pea see mingil kombel pidunumbritega juhtuma, vaid siin võib ainult laste tervisliku seisukorraga ja hää rühiga uhkustada. Sagedane võimlemispidunumbrite kordumine on meie koolides kindlaks tundemärgiks, et siin efekti kasuks tõsiselt teaduslikult aluselt on kõrvale kallutud. Vahest peitub, ka siin üks põhjusist, miks seltskond tõsiselt ei võimlemisele ega ülepää kehalis. kasvatusel ei vaata. Mõtlen meie intelligenti seltskonda, nii kurdab näituseks Friedebert Tuglas ühes „Tarapita“ numbris, et valitsus liiga palju spordi ja kehalise kasvatusel pääle kulutavat.

Lõpetan sooviga, et uued kavad oleksid võimalikult laia ulatusega, et kõige päält harjutuste valik ei oleks juhusiik vaid teaduslikult põhjendatud, et nad meil võiks olla tõsiseliks juhtnõoreideks ja vähegi piirata võimlemisalal vallitsevat kaaost, sest kehalisest kasvatusel ei või veel rääkidagi.

I eesti keele õpetajate kongress.

E. Martinson.

(Järg.)

Lektor J. Veski esineb referaadiga:

„Sõnaõpetus ja selle terminoloogia“.

Referent soovib sõnaõpetuse terminoloogias pääjoonis sennise juure jääda. ainult substantiivi soovib nimetada „nimisõna“ ja „käändsõna“, mille viimasega käsikäes aegsõna nende muutmise iseloomustamiseks „pöördõnuks“ võiks nimetada.

Soovib käänatuse ja pööratuse liigitamise aluseks võtta silpide arvu. Selle järgi kuuluksid:

I käänatusse ja pööratusse kolmesilbilised ja pikemad tüved. Erandrihmad: osa ne- ja us-lõpulisid nooreneid, osa ele-suffiksiga aegsõnu.

II — praeguses keeles kahesilbilisiks koondunud tüved, kuhu kuuluksid ka me- ja ne-ga lõppevad. Erandid: l-, n-, r-lõpuga teise astme substantiivsed tüved.

III — kahesilbilised tüved. Erandrihm: salk 1. ja 2. astme tüvesid, mille ainsuse osastav -t, nagu: kaljut, haput.

VI — kahesilbilised kuluvad tüved.

V — ühesilbilised tüved.

Võõrsõnad paigutatagu eespoolseis- se valemeisse vastavalt nende päärõhule.

Referent rõhutas veel analoogia silmaspidamist ja sünonüümide mõtte lahushoidmist, nagu: ehk, või, ning, ja.

Järgneb prof. L. Kettuse referaat.

„Lause liigete jaotuse põhimõtteid“.

Referaat on lühike kokkuvõte ülikooli juures korraldatud õpetajate suvikursusel ettekantud loenguist.

Referent jagab lauseliikmed päälligeteks — subjekt ja predikaat — ja kõrvalligeteks — määrused. Mis ei ole subjekt ega predikaat, on määrussõna. Sõna, mida määrus määrab, on pääsõna. Lauses: „Lind laulab meie metsas“, on „metsas“ pääsõna ja „meie“ — määruse määrus. Kui juba leitud määrus ja pääsõna, siis on kerge teada, mis nimega on määrussõna, kas atribuut, objekt või adverbiaal. Määrusteks võivad olla ka sõnade rühmad, kogu lause: „Kahjuks, ei ole ta seda teind“. Samuti teeb referent lühikese ülevaate subjekti ja predikaadi leidmise, totaal- ja partsiaalsubjekti, subjektita lausete, predikaadi täite,

atribuudi liikide, objekti ja adverbiaali üle. Objekt on transitiivverbi määrus, adverbiaal — iga verbi määrus.

Lektor J. V. Veski kannab ette referaadi:

„Lause jaotuse põhimõtteid“.

Referent arvab, et lauseliikide jaotamises oleme kaunis kaugele jõudnud, nii et selles asjas palju enam teha ei ole. Kuid lauseliikide terminoloogias on meil veel palju tarvis töötada, enne kui ühendusele jõuame, sest et grammatikate kirjutajad siin asjatult lahku lähevad. Sagedasti ei saa küll täiesti ühe või teise termini poolt olla, kuid ei saa ka palju vastu vaielda: on nii sünnis, kuid võiks ka teisiti olla, — tuleks kokku leppida ja ühine tarvitusviis vastu võtta. Samuti on ka kaunis hästi välja arenend lauseliigete nimetamine. Uusi põinjooni ei tarvitse üles säada, sest oleval on küllalt kohased, et neile ehitada. Mõnes üksikus nimetuses, kus lahku lähme, tuleks lõplikule ühtlusele jõuda.

J. Ainelo esineb referaadiga:

„Algkooli õppekavad“.

Emakeele õpetamise ülesandeks on õpilase igakülgne vaimliste võimete arendamine ühes tunde- ning tahtelina laiendamisega, nii et laps, pärastine kaaskodanik, võiks väljenduda, oma mõtteid avaldada selgesti, täpselt, kindlas loogilises järjekorras, kus juures maksva kirjaviisi vastu ei eksita. Keele abil avaldab laps ennast ka teisis õppeaineis, sellega on emakeel kõige õpetamise alus, millele toetub lapse kõikkülgne arenemine. Õppekava kokkusäädimisel tuleb seda asjaolu silmas pidada, kui ka arvesse võtta lapse arenemisjärk.

Õppekava peaks vastama järgmistele nõuetele:

1. *Töökooli põhimõttest* välja minnes peab emakeele õppekava olema: a) painduv, et temas võimalik oleks ette võtta ümberpaigutamisi vastavalt oludele, lapse arenemisele, isegi aastategadele jne.; b) ligidases ühenduses teiste õppeainetega, kus juures ta oma eesmärgi — lapse keelt — teravalt silmas peab; c) kava töökooli mõttes ei ole enam iseseisev ja sisaldab ainult asjade loete-

lu, mis kuue aasta jooksul laps peab omandama.

2. *Ühtluskooli* seisukohalt peab emakeele õppekava sisaldama miinimumi, mis algkoolis tuleks läbi võtta selleks, et a) lapsel sellest jätkuks elus, et ta saaks välja arendada oma ilmavaate ja b) et lapsel, kui ta edasi õpib, ei tuleks takistusi keskkoolis õppimisel. Referendi arvates peaks see miinimum selles seima, et laps teatavas piiris oskaks juba raamatut tarvitada, temast aru saada, ja kirjas ei eksiks loogiliste ja maksvate õigekirja reeglite vastu.

Õppekavad saadeti alles mineval õppeaastal koolidele kätte ja kästi õpetusnende kavadega kokkukõlla viia. Senni ei ole seda suudetud teha, sest aeg on olnud selleks liig lühike, et seda kõik, mis kava sisaldab, ka tegelikult oleks saand järele katsuda.

Töökooli põhimõttest välja minnes ei saa algkooli kavaga leppida järgmisil põhjusil:

1) Kava on materjaali poolest ülekujutatud, eriti 4., 5. ja 6. klassis.

2) Kavas on materjaal nii säetud, et seda ei saa liikuvaks teha: järjekord on kindlaks määratud. Kirjanikke Pärnist Liivini kästakse ajaloolises järjekorras tundma õppida, mis on ebakohane.

3) Kavas on ettekirjutusina metoodilised märkused. Need märkused võiks ehk nüüd, kus asi võoras, tarvilikud olla, kuid need võiks vastavaisse metoodikaisse mahutada.

Ühtluskooli seisukohalt tuleks aja kokkuhoidmise mõttes hoiduda kordamiste eest. Nii korduvad, näit., Kreutzvald, Kitzberg j. t.

Olevat õppekava peaks kui ajutist katset vaatama. Tegelikult elu kogemuste põhjal tuleks kokku säada uus kava. Mis tuleks kavade ümbertöötamisel just ette võtta, on raske küsimus ega saa seda ühe referaadi raamides kõike öelda. Selle küsimuse lahendamine nõuaks palju aega ja järelkaalumist.

Iärgneb E. Kevendi referaat:

„Mõnuga lugemise mõiste ja selle läbi viimine alg- ja keskkoolis“.

Mõnuga lugemine ehk ilulugemine on meie koolides 400—500 aastat maha jäänd. Lugemist õpetatakse viisil ja kujul, mis ei vasta oma otstarbele. Kõneleja annab lühikese ülevaate ilulugemise edemisest aastasadade kestel.

Prantsuse näitleja Talma pani aluse

loomulikule lugemiskunstile, mis nõuab, et iga töö ette kantaks tema sisu kohaselt, mispärast tarvis on teda enne ettekandmist igakülgset analüüsida. Prof. Osarovski põhimõtetele töötav vene kool nõudis ilulugejalt manööri ja ja zhesti.

Meie õpilane jutustab oma õppeainet nõrgalt. Peame koolis lugemise oskust ja kunsti arendama, sest ainult ilusal keelel oskab õpilane ka oma õppeainet õieti mõista ja edasi anda.

Eesti keele häälendamist tuleb parandada, see kannatab väga võõraste keelte mõju all.

Referent arvustab meie emakeele õppekavu mõnuga lugemise seisukohalt ja leiab, et nad oma ülesandele ei vasta.

Et meie lapsed ilusasti lugema õpiksid, tuleb ilulugemist neile juba esimesel õppeaastal õpetada ja pärast seda täiendada. Nüüd aga õpetatakse laps enne valesti lugema, mida pärast raske parandada. Ebakohane meie õppekavades on ka järjekord, millises tutvustatakse lapsi kirjamärkidega.

Õpetajad ise ei oska ka õieti rääkida, häälendada ja lugeda. Nad peavad endid täiendama, mis mitte kerge töö ei ole, eriti vanemail õpetajail.

Kahes koolis korraldatud ankeedi järele otsustades selgub, et ilulugemine kergendab luuletuste päheõppimist, kui ka aine omandamist. Sellega on ilulugemisel koolis ka praktiline ja puhtpedagoogiline tähtsus.

Ilulugemisele tuleks sellepärast suuremat rõhku panna ja õpetajailt selle kunsti omandamist nõuda.

Referent paneb ette komisjoni moodustada, kes IV õpetajate kongressi otsused ilulugemise kohta teostaks ja käesoleva kongressi otsustega kokkukõlastaks.

Läbirääkimistel

harutatakse algkooli õppekavade ja ilulugemise küsimust.

C. Brüdler arvab, et E. Kevendi liig palju nõuab, kui ta arvab, et I ja II klassis peaks juba mõnuga ja ilulugemist õpetatama, sest sääli õpitakse alles lugemise tehnikat. Ilulugemise õpetamine võiks algada III kl., kui lugemistehnika juba omandatud. Ei ole õige, et meie kõnelda ei oska, vaid õigem ehk on, et meie mõelda ei oska, kuid sellest ei aita meid välja lugemise oskus. Tähendatud ankeet ei tõenda palju, sest laps ei ole selle üle täiel selgusel, mida vastata.

Referendid pole meie algkooli õppekavade puudusi selgeks teind ega näidand, missugused nad peaksid olema.

Illison: Esimesel aastal ei saa lapsele ilulugemist õpetada, sest laps ei oska veel lugeda. Iga inimene, kes hästi mõteida oskab, ei oska aga mitte oma mõtteid ilusasti ette kanda, ei oska ilusasti lugeda.

E. Kevend näitab, kuidas ka esimesel aastal ilulugemist õpetada võib.

Ainelo: Töökooli põhimõte on ministriumil õppekavades tunnustatud. Selle põhimõtte tunnistas omaks ka IV. õpetajate kongress. Sellepärast tuleb ka ainult sellest seisukohast õppekavade kokkusäadmisel välja minna. Praegune emakeele õppekava aga ei vasta sellele seisukohale, ta ei ole paenduv, on üle kuhjatud. Kava tuheb töökooli seisukohale säada, et ta vähemalt ei takistaks töökooli põhimõtte teostamist. Kava kokkusäädmine ei kuulu minu kompetentsi, see on suur ja raske töö, nõuab tegelikku läbikatsumist ja aega.

Põllusaar: Seminaarides on iga ilulugemist õpetatud. E. Kevendi referaat ei paku midagi uut. Õpilased loevad ka Tartus hästi; kahtlen, kas Tallinnas paremini loetakse.

Mihkelson leiab, et E. Kevend pole mitte oma referaadi päälkirja mõtet lähemalt tabanud. Ettekanne oli liig ebamäärane ja virvendav.

Soll: Õppekavadest ei või nõuda, et neis õpetamisviisid oleks ära seletatud, sest see on meetoodika asi.

Martinson: Õppekavad peavad sisaldama materjaali, mis tuleks läbi võtta. Selle materjaali rohkus meie õppekavades on liig suur. Kuid meile pole selgeks tehtud, mis sääl materjalis üleliigne või mille poolest tuleks kava täiendada. Kui raske oleks olnud üksikasju üles lugeda, siis oleks võidud ära näidata, mis laadiline materjal on

üleliigne või misuguse materjaaliga tuleks kava täiendada. Töökooli põhimõte on meil küll üldtunnustatud, kuid selle läbiviimine on ühenduses suurte raskustega. Kõige päält puuduvad meil selgeks hästi ettevalmistatud õppejõud. Töökool pole isegi Saksamaal, kus see mõte ammu liikund, tarvilikul määral teostatud. Iseasi on põhimõtte tunnustamine kongressi poolt, iseasi töökooli tegelik teostamine koolis. Meie ei saa korraga liig järsku hüppeid teha. Olen õppekavade arvustajaga ühel arvamisel, et nad ei tohiks takistada töökooli põhimõtet teostamast, kuid arvustaja ei ole küllalt konkreetset selgeks teind, et nad seda teevad. Panen ette komisjoni valida, kes õppekavade kavandi kokku säeks.

Kabel: Ilulugemist ei saa igale lapsele õpetada. See on lapse iseloomust. Üks laps loeb ilma pikema harjutamiseta hästi, teine ei saa seda ka harjutades.

Räppin: Öeldi, et lapsed peavad valju häälega õppima, kuid kaugelt suuremal osal lastel puudub see võimalus, sest meie korterid pole nii suured, et lastel õppimiseks oma tuba oleks.

Referent Ainelo tähendab lõpusõnas Sollile, et töökooli põhimõte on küll meetoodika küsimus, kuid ta on siiski õpetamise alus ja ka õppekavade alus. Martinsoni ettepanek komisjoni moodustada on siin õige väljapääsutee. Samuti tuleks ka kõik teised õppekavad töökooli põhimõttega kokkukõlastada.

Referent E. Kevend ütleb lõpusõnas, et ta õpetajaid puudutada pole tahtnud. Ta on püüdnud asja ennast selgitada ja loodab, et selles asjas rohkem järele mõtlema hakatakse ja mõnuga ning ilulugemise pääle koolis rohkem rõhku hakatakse panema.

(Järgneb.)

Õpetajate palgaseaduse muutmise seadus.

Riigikogu poolt 8. veebruaril s. a. vastu võetud.

I.
Riigikogu poolt 13. mail 1921. a. vastu võetud õpetajate palgaseadus muudetakse järgmiselt:

2. Avalikkude koolide õpetajad saavad palka riigiteenijatega ühtlaselt järgmiste astmete ja normide järgi:

1 aste	18 000 mk.	6 aste	8.700 mk.
2 „	15 300 „	7 „	7.700 „
3 „	13.500 „	8 „	6.800 „
4 „	11.700 „	9 „	6.200 „
5 „	9.900 „	10 „	5.800 „
		11 aste	5.500 mk.

Koolitöö praktika.	Juhataja koolis, kus 7 või enam klassi komplekti:					
	I järk (\$ 1 p. a.)		II järk (\$ 1 p. b.)		III järk (\$ 1 p. d.)	
	Aste	Palk kuus Mrk.	Aste	Palk kuus Mrk.	Aste	Palk kuus Mrk.
12 a. praktika	2	15300	4	11700	6	8700
8 a. „	3	13500	5	9900	7	7700
4 a. „	4	11700	6	8700	8	6800
Vähem kui 4 a. praktika	5	9900	7	7700	9	6200

Koolitöö praktika.	Juhataja koolis, kus alla 7 kl. komplekti ja juhataja abi.					
	I järk (\$ 1 p. a.)		II järk (\$ 1 p. b.)		III järk (\$ 1 p. d.)	
	Aste	Palk kuus Mrk.	Aste	Palk kuus Mrk.	Aste	Palk kuus Mrk.
12 a. praktika	3	13500	5	9900	7	7700
8 a. „	4	11700	6	8700	8	6800
4 a. „	5	9900	7	7700	9	6200
Vähem kui 4 a. praktika	6	8700	8	6800	10	5800

Koolitöö praktika	Õpetaja.					
	I järk (\$ 1 p. a.)		II järk (\$ 1 p. b.)		III järk (\$ 1 p. d.)	
	Aste	Palk kuus Mrk.	Aste	Palk kuus Mrk.	Aste	Palk kuus Mrk.
12 a. praktika	4	11700	6	8700	8	6800
8 a. „	5	9900	7	7700	9	6200
4 a. „	6	8700	8	6800	10	5800
Vähem kui 4 a. praktika	7	7700	9	6200	11	5500

Märkus 1: Kodu- ning väljamaa ülikoolide ja teiste kõrgemate õppeasutuste lõpetajad ja 1919. a. 28. augusti õpetajate palgamääruse paragra. 3 märkuse II põhjal I järku tõstetud õpetajad tõusevad palga saamise suhtes ühe astme võrra kõrgemale, kui nad õpetavad kesk-, kutse- või täienduskooli klassides, mis 6 aastast algkoolist kõrgemal, ja kahe astme võrra, kui neil on selle juures keskkooli õpetaja kutse.

Märkus 2: I järku kuuluvad

õpetajad, väljaarvatud selle paragrahvi märkuses I tähendatud õpetajad, langevad ühe astme võrra alla poole, kui nad ei õpeta kesk-, kutse- või täienduskooli klassides, mis on 6-aastalisest algkoolist kõrgemal.

Märkus 3: II järku kuuluvad õpetajad tõusevad palga saamise suhtes ühe astme võrra kõrgemale, kui nad õpetavad kesk-, kutse- või täienduskooli klassides, mis on 6-aastalisest algkoolist kõrgemal.

Märkus 4: Üksikuile koolijuhatajaile, nende abidele ja õpetajaile võib haridusministeerium määrata maakonna või linnakoolivalitsuse (riigikoolides haridusministeeriumi kooliosakonna) põhjendatud ettepanekul kõrgema astme palga, kui selles seaduses nende kohta ette on nähtud. Kui selle juures kõrgem kui I astme palk tuleb määrata, otsustab seda Vabariigi Valitsus.

Märkus 5: Kõik Tallinna tehnikumi õppejõud saavad palka ühe astme võrra kõrgemalt kui käesoleva paragrahvi märkuses I ette nähtud kesk- ja kutsekooli õpetajad. Tehniliste ülikoolide haridusega õppejõud saavad tehnikumis palka ühe astme võrra kõrgemalt, kui keskkooli õpetaja kutsega õpetajad keskkoolides.

Märkus 6: Tehnikumi õppejõududele, kellel täielik ülikooli professori kvalifikatsioon, maksetakse palka IV astme järgi, s. o. 25.200 kuus.

Märkus 7: Kõigile Petseri linnas ja maakonnas, Narvoova tagustes valdades ja Vasknarva vallas asuvais avalikkudes ja riigikoolides Eesti keeles töötavaile õppejõududele maksetakse palga lisa 20% ja Narva linnas — 10% üldisest palganormist.

Märkus 8: Alaalistele kurikalduvuste laste parandusasutuste koolide õpetajaile maksetakse riigi poolt palga lisa 20% üldisest palganormist.

Paragr. 3. Kaotab maksvuse.

Paragr. 4. paragr. 2. ettenähtud normide järgi maksetakse palka kohtades, mis elukalliduse poolest riigiteenijatele palgamaksmiseks I liiki arvatud. Teistes kohtades on palkade protsendiline alanemine samasugune kui riigiteenijalgi.

Paragr. 5. Õpetajate nädalatundide normaal arv on: maal asuvais algkoolides 28, linnaalgkoolides 26, mis mõlemal puhul kunni 24 nädalatunnini võib väheneda, kui haridusministeeriumi poolt

maksmapandud tunnikava 28 või 26 tunni andmist ühes koolis ei võimalda, teistes avalikes koolides on õpetajate nädalatundide normaalarv — 24, misjuures mitmes koolis antud tunnid ühte arvatakse. Pääle selle on õpetaja kohustatud enese pääle võtma tarvilikud õppe- ja kasvatustööga ühenduses olevad kõrvalised tööd (korrapidamine koolis, klassi juhatus, klassiramatukogu hoidmine ja raamatute väljaandmine, kirjalikud tööd, füüsiliste ja keemiliste katsete ettevalmistamine).

M ä r k u s 1 : Internaadiga ühenduses oleva töö eest maksetakse kooli ülevalpidaja poolt eraldi tasu, kusjuures tasusumma iga internaadiga kooli jaoks kindlaks määrab maakonna- või linna-koolivalitsus (riigi koolides haridusministeerium).

M ä r k u s 2 : On õpetaja nädalatundide arv kesk-, kutse-ning täiendus-koolides alla või üle 24, maa-alkkoolides alla 24 või üle 28, linnaalkkoolides alla 24 või üle 26, siis makstakse temale tundide arvu järele iga nädalatunni eest maa-alkkoolides üks kahekümnekaheksandik, linnaalkkoolides üks kahekümnekuuendik ja teistes koolides üks kahekümneneljandik osa eelpool tähendatud õpetaja palgast.

M ä r k u s 2 : Õpetajate seminaari ning seminaari harjutuskooli õpetaja ja riigi kunsttööstuse kooli eriõpeainete õpetaja nädalatundide normaal arv on 18. Alla või üle 18 nädalatunni andmise korral makstakse neile iga nädalatunni eest üks kaheksateistkümnendik osa õpetaja palgast.

M ä r k u s 4 : Tehnikumi eriainetes õpetaja nädalatundide normaal arv on 12. Alla või üle 12 nädalatundide andmise korral makstakse iga nädala tunni eest üks kaksteistkümnendik osa õpetaja palgast. Tehnikumi assistentide, keelteõpetaja ja eeltehnikumi õpetajate nädalatundide normaal arv on 24. Alla või üle 24 nädalatunni andmise korral makstakse neile iga nädalatunni eest üks kahekümneneljandik osa õpetaja palgast.

M ä r k u s 5 : Koolijuhataja annab iga juhatajava klassi komplekti kohta 2 tundi nädalas vähem oma kooli õpetaja nädalatundide normaalarvust, kuid mitte vähem, kui 8 tundi. Maal asuva algkooli juhataja nädalatundide normaal arvu määramiseks on aluseks 28 nädalatundi, linnaalkkoolides 26 nädalatundi.

M ä r k u s 6 : Tehnikumi direktor saab koolijuhataja palga 4 nädalatunni juures.

M ä r k u s 7 : Kooli juhataja abi annab iga juhatajava klassi komplekti kohta 2 tundi nädalas vähem oma kooli õpetaja nädalatundide normaalarvust, kuid mitte vähem, kui 12 tundi nädalas.

M ä r k u s 8 : Tehnikumi inspektor saab inspektori palga 8 nädalatunni juures. Tehnikumi osakonna juhatamine arvatakse 2 nädalatunni ette.

M ä r k u s 9 : Eri- ja kutsékoolide õpetöökoollide juhatajad ja meistrid-instruktorid palgatakse ametisse kooli ülevalpidaja poolt vabal kokkuleppel, silmaspidades valitsuse poolt normeeritud palka riigi töökodades; lepingu kinnitab haridusministeerium.

M ä r k u s 10 : Klassi komplekti all mõistetakse selles seaduses õpilaste kogu, keda õpetaja ühes ruumis õpetab.

M ä r k u s 11 : Alevi algkoolid arvatakse linnakoolide hulka, kui nad linnakoolide õpetaja kestuse kohta käivate määruste järgi töötavad, vastasel korral kuuluvad alevikoolid maakoolide hulka.

M ä r k u s 12 : Merikoolide eriajanduse eriainetes õpetaja nädalatundide normaalarv on 18. Alla või üle 18 nädalatunni andmise korral makstakse neile iga nädala tunni eest üks kaheksateistkümnendik osa õpetaja palgast.

M ä r k u s 13 : Maal asuvate erilaadiliste algkoolide (kurtummade, kehaliste ja vaimliste puudusega laste kasvatuskool ning alaealiste kurikalduvustega laste parandusasutuste kool jne.) õpetajate tundide normaalarv on nädalas 24.

M ä r k u s 14 : Neis koolides, kus õpetajate nädalatundide normaalarvu tõstmise tagajärjel 28-ni või 26-ni osal õpetajaist tundide arvu nädalas alla minimumi (24) langeb ja kus neid õpetajaid võimalik ei ole tagavara õpetajaiks nimetada, või vabadele kohtadele ümberpaigutada, — võib õpetaja nädalatundide arv olla maa-alkkoolides 24—28, linnaalkkoolides 26—24.

See märkus maksab 1-se augustini 1923. a.

M ä r k u s 15 : Uuesti asutatud kesk-, kutse-ning erilaadilistes koolides võib kahel esimesel õpeaastal haridusministeeriumi loaga õpetaja nädalatundide normaalarv väheneda kunni 12 nädala-

tunnini, kusjuures õpetaja kohustatud on osavõtma kooliasutamise ühenduses olevaist töödtest (raamatukogude ja kabinettide korraldamine, õpevahendite soetamine jne.)

Paragr. 7. Asetätetundide eest maksetakse õpetajale, koolijuhatajale või tema abile tasu iga antud tunni eest üks sajandik osa tema kui õpetaja kuupalgast normaal nädalatundide arvu juures, aga ainult siis, kui asetäite tundide andmine sünnib maakonna- või linnakoolivalitsuse, riigikoolides aga haridusministeeriumi nõusolekul, või kui võimata on koolivalitsuse või ministeeriumi nõusolekut enne asetäite-tundide andmist nõutada, esialgselt koolijuhataja korraldusel.

Paragr. 9. Avalikkude algkoolide õpetajate ja juhatajate ning nende abide palgast maksab riik 50%, linnades — linna omavalitsus 50%, maakondades — maakonna omavalitsus 40% ja koolide ülevalpidajad (majandusliste kulude kandjad) 10%.

Alevi algkoolis maksab 50% õpetajate palgast alevi omavalitsus, kui alevi maakonnavalitsusest majandusliselt on lahutatud, vastasel korral läheb 40% palgast maakonna omavalitsuse kanda.

Kooli juhatajad, juhatajate abid ja maa ning alevi koolide õpetajad saavad kooli ülevalpidajalt korteri ühes kütte ja valgustusega, mille eest nende palgast maal 10% ja linnades 20% maha arvatakse; kus ei ole võimalik korterit anda, sääl saavad nad palga täiel määral.

Märkus 1: Kui korteri väärtus ühes kütte ja valgustusega vähem on kui 10% õpetaja palgast maal, või 20% linnades, siis tasub puuduva osa korteri andja. Selle juures hindab korteri, kütte ning valgustuse linnas — linnavalitsus, alevis — alevivalitsus ja maakonnas — maakonnavalitsus.

Märkus 2: Selles paragrahvis tähendatud vahekorras maksavad riik ja omavalitsus ka 13. mai 1921. a. õpetajate palgaseaduse par. 6. ettenähtud lisatundide tasu. Lisa- ja asetätetundide eest maksetavat tasu ei võeta korteri hinna mahaarvamisel arvesse. Maal asuvate algkoolide õpetajaile maksab lisatundide tasust 50% maakonnavalitsus, 50% riik.

Märkus 3: Tunniandjaile ei ole koolide ülevalpidajad kohustatud natuuras korterit andma.

Märkus 4: Õpetajad, kes omavalitsuselt selle paragrahvi alusel palka saavad, loetakse omavalitsuse teenijateks.

Märkus 5: Kui ühe perekonna liikmed õpetajatena samas koolis töötavad ja ühele neist käesoleva paragrahvi põhjal kooli ülevalpidaja korteri natuuras annab, siis ei saa õpetajad — teised sama perekonna liikmed, korteriraha kooliülevalpidajalt.

Ühe perekonna liikmeteks loetakse käesoleval juhusel mees ja naine, vanemad ja vallalised lapsed, kui nad koos elavad.

Paragr. 10. Avalikkude kesk- ning kutse- (eri-) koolides õpetajate palk on tervelt riigi kanda. Nende koolide juhatajate ja juhatajate abide palgast on riigi kanda 80%, kuna nende koolide ülevalpidajad (majandusliste kulude kandjad) on kohustatud andma juhatajaile ning juhatajate abidele korteri ühes kütte ja valgustusega.

Märkus: Kus ei ole võimalik korteri anda või ei taheta pakutavat korterit võtta, tasutakse koolijuhatajaile ja tema abile faktiliselt korteri, kütte ning valgustuse kulud, kus juures nende kulude kandja ei ole kohustatud enam kui 3-toalise korteri eest tasu maksma, kuid mitte vähem, kui 20% palgast.

Paragr. 11. Tasu asetätetundide eest maksab maal asuvas avalikkuis algkoolides koolide ülevalpidajad ja kesk- ning kutsekoolides — riik, kui õpetajate palgad tervelt riigi kanda.

Par. 12. Pääle palga maksetakse kõigile õpetajaile, kellel on vähemalt 50% käesolevas seaduses määratud tundide arvust nädalas, perekonna abiraha riigiametnikkude kohta käivate üleriikliste määruste ja normide järgi avalikes algkoolides, maal — maakonnavalitsuse poolt, linnas — linnavalitsuse poolt, riigi algkoolides, avalikes kesk- ja kutsekoolides, ning neis õigusteta erakoolides, kus õpetajate palgad riigi kanda, — riigi poolt, kõigis teistes koolides — kooli ülevalpidaja poolt. Lisatundide eest saadavat tasu perekonna toetusraha saamise õiguse äramääramisel arvesse ei võeta.

Paragr. 18. Riigi poolt makstakse õpetajaile pääle hariliku palga — 13-da kuu palk ühesugustel alustel riigiametnikkudega: avalikkude-, era- ning erilaadiliste koolide õpetajaile, kelle palgad tervelt

riigi kanda — ühe kuu palga suuruses, avalikes algkoolides — poole kuu palga suuruses 13-da kuu palga maksust selles osas, mis omavalitsuste kanda otsustab: maal — maakonna nõukogu, linnades ja alevites — linna- või alevivolikogu, viimane sel puhul, kui alev maakonnast mandandusliselt lahutatud.

II.

Käesolev seadus hakkab maksma 1-st jaanuarist 1923. a. Sellest ajast arvates kaotab oma maksvuse Vabariigi Valitsuse poolt 7-dal sept. 1920. a. vastuvõetud määrus õpetajate palga lisa kohta Narvas ja Petseri maakonnas („R. T.“ nr.nr. 145—146 — 1920).

Lugemise ja kirjutamise algõpetusest*).

Ed. Pertmann.

Maakoolide esimese õppeaasta õpilased on oma koduse ettevalmistuse poolest enamasti väga mitmesugused. Tihti leidub nende hulgas niivõrd arenend lapsi, keda mõne aine nõrgast tundmisest hoolimata võib paigutada teise aasta õpilaste hulka: niisugused suudavad peagi mõnes üksikus nõrgas aines teistele jõuda järele ja isegi ette. Teine osa aga hoopis arenematu ja lugemine ning kirjutamine on neile sagedasti hoopis tundmatu. Kolmas osa, mis enamasti alati kõige suurem, on kodus juba enam-vähem korralikult lugema õppind, kuna kirjutamine neile alles täiesti tundmatu või paremal juhtumisel ainult pisut tuntud.

See kirju kogu seisab igal sügisel õpetaja ees, kes tihti kaua peab aru pidama, kuidas siin õpetust algada. Isegi vilund koolitööline ei leia tihti teed, kuidas korraldada õpetust niisugusele kirjule kogule. Algajad õpetajad teevad selle juures harilikult mitmesuguseid aegaraiskavaid katseid, mis aga viivad kõik eesmärgist kõrvale.

Sagedane katse on klassi jagamine kaheks või kolmeks osaks; siis töötab õpetaja iga osaga eraldi, kuna teised osad sel ajal, kui ühega töötatakse, tegevuseta päält vaatavad. Sarnasest katsest tuleb ajapuuduse pärast varsi loobuda, sest et õppetunni jagamisel töötamise aeg nii lühikeseks jääb, et õieti töötada ei saagi, iseäranis siis, kui ühes tunnis muidugi kaks või rohkem klassi käes.

*.) Autor püüab lahendada küsimust, mille lahendamine meie maakoolide õpetajale suuri raskusi teeb. Kuigi küsimust käsitatud pääliskaudselt, anname kirjatükile siiski ruumi—küsimuse tähtsuse pärast — ja loodame et veel mõned õpetajad, kes küsimusse süvenend, selles asjas sõna võtavad.

Toimetus.

Teised õpetajad algavad emakeele õpetuse kohe lugemise ja kirjutamisega: kes oskab, see loeb, kes ei oska, peab ise järele õppima: õpetajal pole aega niisugustega jännata. Samuti tehakse ka kirjutamisega; pannakse terve klass kirjutama, kes oskab, see kirjutab näidatud tüki raamatust välja, kes ei oska — vahtigu või kritseldagu varesejalgu.

Katse tagajärg on see, et suur hulk õpilasi ei saa ei lugemist ega kirjutamist kätte, jäädes teiseks aastaks klassi istuma.

Paremini tuleb see õpetaja, kes enam arenend õpilased kohe teise aasta õpilaste hulka paneb ja siis vähemarenenutega õpetust algab. Selgi viisil ei saa küll täielikku ühtlust klassi, kuid ühtlus on nüüd siiski suurem kui oleks olnud muidu. Üleviidud õpilaste edasijõudmise pärast ei tule õpetajal iseäranis palju muretseada: algus võib mitmetgi teises klassis küll raske olla, kuid enamjagu neist saab aegamööda päris korralikult edasi. Üksikud saamatud võib tarbekorral tagasi asetada. Kui esimesest klassist enamarenend õpilased teise viidud, jäävad esimesse. nüüd kaht liiki õpilased: ühed, kes täiesti kirjaoskamatud ja harilikult ka arvamisest esimese kümne piiris täiesti saamatud: teised, kes kudagi moodi loevad, aga kirjutamisega toime ei saa. Viimase liigi hulgas leidub rohkesti neid, kes arvamisega esimese kümne piiris toime saavad. Teise klassi viidud õpilased, kes lugeda ja kirjutada oskasid, olgugi puudulikult, saavad enamasti alati ka kergematest rehendusülesannetest jagu.

Mitmed õpetajad algavad nüüd emakeele kirjaõpetuse lugemiku järgi. Kes oskab, see loeb, kes ei oska, see veerib, pursib ja jääb ikka maha ning saab laitvaid märkusi, nagu oleks tema vaene-kene selles süüdi, et teda kodus vähem

õpetatud. Kirjutamisega on samasugune lugu: õpetaja teeb esiotsa kirjatähed ehk ka elemendid tahvlile ette, õpilased harjutagu endid eeskirjade järgi korralikult tähti kirjutama. Väikesed harjumata lihastega käekesed ei taha kuidagi kõiksugu keerulisi konksukesi teha ja silm on nii harjumata, et eeskujudest aru ei saa. Kelle käsi enam harjund või kel trüki ähed tuttavad, saab soovitatavale eesmärgile, teised ei saa. Jäävad õpetajale valulapseks, ei saa tähekujusidki naljalt kätte ja viimaks suure vaeva pääle, õpivad kritseldama, inetuid ja valekujulisi kirjatähti ritta panema. Käekiri jääb mõnikord eluks ajaks viletsaks ja tavaliselt arvatakse niisuguste käekirja kohta, et see olevat viletsaks loodud.

Aabitsa järgi õppimist algades on lugu parem. Lugedaoskajatel lastel ei ole lugemistundidel kaua peaaegu midagi juure õppida, kuid see ei ole suur viga; kirjutamisega on neil selle eest küllalt tegemist ja selle kallal on siis aega töötada ega pole tarvis rutata. Kirjaoskamatul on aga nii lugemisega kui kirjutamisega palju tööd, kuid nüüd mitte enam üle jõu käivalt palju.

On selgund, et koolides, kus osa õpilasi kooli astudes lugeda oskab, teine osa aga täiesti kirjaoskamatu on, annab õpetus paremaid tagajärgi siis kui alatakse emakeele kirjaõpetus aabitsa järgi, olgugi, et kõigile enam aabitsat vaja ei oleks. Teist teed ei ole. Paremt üht osa aabitsa kallal kauem kinni pidada, kui teist osa meetoodilisest lugemisõpetusest sootuks ilma jätta, nagu see lugemiku tarvitamisel oleks paratamatu.

Tean kooli, kus esimene klass emakeele kirjaoskuse poolest kahte ossa jagatud: ühes tarvitatakse aabitsat, teises lugemikku. Niisugusel korral jääb klass õppeaasta lõpuni kaheks ja „aabitsa-osa“ jääb ikka nõrgemaks, kui lugemiku osa. Selle järgi peab järgmisel aastal teine klass ka kahes osas olema ehk jälle peab „aabitsa-osa“ esimesse klassi tagasi jääma. Kumbki nähtus ei ole soovitatav. Sellepärast ei saa ka niisugust alalist klassipoolitamist otstarbekohaseks pidada. Palju otstarbekohasem on ikkagi lugedaoskajaid lapsi lugemisõppuses ajutiselt vähe kinni pidada ja neid kirjutamisõppuses selleasemel intensiivimalt tööle panna, kui klassi kaheks lõhkuda.

Laste koduse ettevalmistuse kohta on õpetajail palju kurtmisi ette tuua. Sel

alal on palju vaieldud: ühed soovita-võd kodust ettevalmistust täiesti kaotada, teised seda plaanikindlalt korraldada. Et meil koduõpetus traditsiooniliselt perekondadesse põlvenend, siis oleks vist asjata vaev selle kaotamise sihis töötada. Peetakse ju külates harilikult häbiasjaks, kui ema last kodus lugema ei õpeta. Ühe ema õpetus kannab paremaid tagajärgi, teise oma jääb tihti peaaegu tagajärjeta lapsepiinamiseks ja õpetaja olgu sellega koolis hädas, et ei tea, kuidas mitmesuguse ettevalmistusega lapsi üheskoos õpetada. Praegu näib küll kasulik olevat koduõpetust korraldada, kõige päält emadele lasteõpetamises juhatus anda. See aitaks kaasa koolitöö korraldamisele.

Lugemine ja kirjutamine on olnud meile paraku sunnitööks. Mitte ainult kodus, vaid ka koolis. Meil ei ole nüüdki vähe neid õpetajaid, kes õpetaja õigeks ülesandeks peavad klassis hirmu äratada, õpilasi katma sundida. Õpetus peab niisuguses olukorras sunnitööks muutuma.

Siis veel didaktiliselt kui ka meetoodiliselt peetakse vanust traditsioonist kõvasti kinni. Loetakse, kas või kümme korda üht tükki, lapsed peavad kõik järge kinni pidama, kes tühimuse pärast kõrvale vaatab, saab trahvida. Eks see võta noorelt lapselt lugemise himu, hävitab selle lõbu, mis lugemine harilikult annab.

Kirjutamine tehakse samasuguseks sunnitööks. Laps ei suuda veel üht tähtegi korralikult kirjutada, juba panakse teda raamatust ära kirjutama. Sarnase vaevamisejuures rikutakse noorte laste käelihaksed sagedasti niivõrd, et käekiri jääb eluajaks konarlikeks. Kirjutamise õpetamisega patustatakse veel rohkem, kui lugemisõpetusega. Kergem on lugemisõpetust elavaks teha, kui kirjutamiselt tema piinavat iseloomu kaotada.

Kirjutamine peab meie oludes väga sagedasti ilma tarvilise juhatuseta ja ülevaatuseta jääma. Sääb kus õpetaja korruga mitme klassiga peab töötama, jääb emakeele tundide kirjutamine peaaegu ainsaks iseseisvaks tegevuseks ühele klassile sel ajal, kui õpetaja teise klassiga töötab. Siis puudub aeg õpilaste töö juhtimiseks, puuduste näitamiseks, käte ja keha seisuse säadmiseks ning kirjutamine peab minema omapääd.

Hääd ei või sellest tulla. Pärastisel läbivaatusel on ikka oma puudused. Tähtede vead, eksimised ilukirja ja ortograafia vastu on parandatavad päale töö lõppu, kuid kasulikud oleks ikkagi töö ajal parandamine. Sule- ja kehahoid peavad aga juhtimata jääma ja sellest on suur kahju kirjutamisõpetusele. Ei ole miskit võimalust teise klassiga töötamisel õpetööd, mille aeg muidugi väga lühikeseks jääb, ühe klassi töö vaatamiseks katkestada, kuid kirjutavate õpilaste küsimisile aegajalt muidugi tuleb vastata. Peab juba leppima selle pahega.

Iseseisvaks kirjutamiseks ei ole ära kirjutamine esimesel õppeaastal soovitatav. Kui ta just olema peab, siis jäägu ta õppeaasta lõpupoolele, mil õpilased juba enam arenend. Parem on kirjutamisõpetuseks kirjutatud eeskirja tarvitada. Selleks on kaks viisi, nimelt seinatahvlile ettekirjutamine või eeskirja raamatute (näit. T. Ussisoo või A. Ploompuu omad) tarvitamine.

Joonistamine peab koolis enne algama kui kirjutamine, joonistamisest peab kirjutamine nii õelda välja kasvama. Joonistamine on käelihaste harjutamine ja ettevalmistamine kirjutusõppimiseks ning ühtlasi ka silmaarendamine tähekujude meelepidamiseks.

Hirmus raske on noorel lapsel tähtede tegemine, sest nad on ju nii väga keerulised. Õpetaja ärgu rutaku kirjutamisega. On küllalt sellest, kui ta esimestel nädalatel joonistamise kõrval igapäev ainult ühe täheelemendi või tähe suudab tutvustada. Siis ei võigi kirjutamist ilma alalise ülevaatuseta jätta, ei või hoolida ka sest kui teise klassiga töötamise ajal esimene klass ilma tegevuseta peaks jääma. Õige sulehoid ja õige istumine on ilusa käe kirja alused ja ka tervishoidliselt tähtsad.

Laps tüdineb kirjutamisest ruttu. Siis ei aita sundimine, vaid ainult rikub asja. Mis teha, kui laps näituseks teatab: „Mul on küll juba kirjutatud!“?

Ei midagi muud, kui vaadaku töö järele ja lasku puudusi parandada, kui aega on; kui mitte, siis jätta talle tegevuse vabadus, ainult mitte tunnisegamiseks.

Juhtumisel, kui õpetajal teise klassiga töötamise juures aeg puudub, esimese klassi kirjutust vaadata, võib õpe-

taja lubada vahelduseks õpilastel üksteise kirjutusi vaadelda. See on neile väga meeldiv. Kuid peab enne harjutama neid selle juures korda pidama muidu võib õppetöö nende kihamise läbi kannatada.

Ka tuleb niisuguste töödevaatluste juures eslotsa õpilaste poolt mitmesuguseid kaebusi üksteise päale, näituseks: A. ei näita oma kirja!“ — „B. nügib“. j. n. e.

Õpilane, kes oma kirjutuse juures ettevaatamata olnud, määrind või midagi hooletumalt teind ehk muidu saamatum, kui teised, häbeneb oma kirja teistele näidata. Tihti polegi kirja nõrkus põhjuseks vaid ainult õpilase argus. Siin pole vaja õpetajal vahele segada. Võib öelda lihtsalt. „Kui ta kardab, ärge vaadake.“ Ta jäetakse ka rahule kunni ta ise teiste töid vaatama pole läind. Tahab ta aga teiste töid vaadelda, siis võib jälle rahulolematus tõusta. Seda saab aga kergesti likvideerida. Argpüks näeb isegi, et teiste töid muidu näha ei saa, kui oma teistele ei näita. Õpetaja võib soovi avaldada, et teised teda vaatamast ei keelaks, sest et see ju kahju ei tee, aga sundida siingi ei maksa. Õpilane, kes oma korratud kirja häbenes, hakkab edaspidi rohkem korda pidama.

Pinkide vahelt läbikäimine võib kirjutamist segada, aga kui korrapidamises teiste töö segamise eest hoidmisele hoolega tähelepanu juhatakse, siis tuleb seda väga harva ette.

Õpilaste üksteise tööde vaatlemine on tähtis nii kirjutamisel kui joonistamisel. Selle läbi läheb muidu nii ühetooniline ja igav tund elavaks ja õpilased saavad üksteise püüdmisest ergutust. Kui aega jätkub, siis on kasulik õpilaste töid lasta nende eneste poolt arvustada, hoides aga selle eest, et arvustus haavavaks ei läheks. Kahe või rohkem klassiga töötamise puhul aitab õpilaste üksteise tööde vaatamine töö korralikuse tõstmiseks kaasa, sellest hoolimata, et õpetajal enesel võimalus puudus selles suhtes tarvilisel määral tegeval olla.

Algkooli esimeste klasside õppeainete vahele on vaja luua rohkem sidet. See on kergemini võimalik siis, kui on neis klassides maksmas klassisüsteem. Sinna poole vaja püüda.

Emakeele õpetus vaja säada elavale, huvitusrikkale alusele, ühendades see lähedalt õpilaste isetegevusega,

elava tööga ja terve eluga. Välja koolist iganend traditsioonilised õppeviisid.

Koolitoast.

Loodusenähtuste vaatlused.

On tähtis, et lapsed õpiksid ümbrust ja ümbruses tekkivaid nähtusi tähele panema ja on kasulik, kui nad seda teevad järjekindlalt.

Tahtsin siin ülesande näidata, mis ei sünnita täideviimiseks raskusi, kuid siiski tohiks olla õpilastele huvitav.

Ei ole tarvis mingisuguseid aparate, sissesäädeid, erilist oskust ega osavust, et igapäev tähele panna ja üles märkida temperatuur, tuule suht, ka õhurõhuline kui baromeeter olemas. Jgale klassi korrapidajale tehtagu kohuseks pääle puudujate ülesmärkimise ka ära tähendada kust puhub tuul, kui kõrge on väline temperatuur j. n. e.

Parem on, kui kõik õpilased seda korraga teevad, kuid siis peab igal ühel õpilasel olema oma märkuste raamat.

Õppeaasta lõpul on kerge andmed

kokku võtta, diagramm joonistada, teha kokkuvõtetust mingisugune järeldus jne.

Keerulisem on juba toimetada lumekatte, sademete hulga, päikese tee vaatlust. Kuid laske aegajalt üles märkida kuhu langevad ühel ja samal kella ajal päikese kiired, siis selguvad pikema jututa pööripäevad.

Äärmiselt huvitav on tähele panna rändlindude tulekut (mineku märkimine on palju raskem) ja lilleõite puhkemist. Ei lähe hommikut mööda, kui jälle ei tulda rõõmustava teatega: „nägin täna seda ja seda lindu, lille.“

Käsiraamatuks võivad õpetajal olla G. Vilbergi raamat „Kodumaa Rändlinnud“ ja Dr. Richard Seyfert: „Naturbeobachtungsheft, (Ernst Wunderlich, Leipzig, sama autori raamat „Naturbeobachtungen“. (E. Wunderlich, Leipzig 1922 a.) —u.

Välismaalt.

Aruanne välismaal viibimise üle mai-kuul 1922. a.

Minu välismaale sõidu sihiks oli:

1. Leipzigi koolikäsitöö seminaari, kus ma 20 aastat tagasi (1902 a.) õpetust sain ja sellest ajast saadik tema tegevust ja edenemist jälgida olen püüdnud, uuesti näha ja tema praeguse seisukorraga tutvuda (seitsme sõja aasta jooksul tuli Petrogradis elades välismaa kirjanduslikest uudisist täiesti ilma olla);

2. Olles eriti huvitatud uuesti töökooli liikumisest ja saades kuulda, et Leipzigi seminaaris korraldatakse sellekohane kursus („Klassenzimmertechniken“) maikuul, tahtsin viimasest tegelikult osa võtta ja töökooli oma silmaga näha;

3. Tutvuda Leipzigis olevate alamate puu- ja rauatöö kutsekoolidega, et saada neist kasulikke näpunäiteid minu juhatusel oleva Tallinna tööstuskooli korraldamiseks.

Leipzigi seminaari praegust seisukorda 1902 aasta omaga võrreldes, võib

öelda, et seminaar koolikäsitöö kui õppeaine arendamises palju edenend ei ole, ennem küll mõneski asjas kaotand. Ennem oli püüe luua kindel süsteem õppeainete järjekorras ja kavade väljatöötamises, vastavalt laste vanusele ja kooli oludele (1902 a. olid juba olemas seminaari poolt väljaantud raamatud: „Vorstufearbeiten“, — savi-, paberi- ja muude kergemate materjalide käsitlemisest alama astmel; „Normallehrgang für den Papparbeits-Unterricht“, mitmed „Vorlagen“ puu- ja metalltööde alal; oli tehtud algus ka klaastööde süstemaatilise kursusega ning õpevahendite valmistamiseks korraldati erikursusi). Praegu on aga enamasti kõik ennem väljatöötatud ja tarvitusel olnud käsiraamatud kas trükist otsas ehk vananend, uute trükkimisega ei rutata aga.

Põhjuseks sellele nähtavale vähikäigule süstemaatilises koolikäsitöös tuleb pidada saksa pedagoogide suurt vaadete muutust viimase paarikümne aasta jooksul kõige kooliõpetuse kohta üldse ja

käsitöö asjus eriti. Praegusel ajal ei hinnata koolikäsitööd mitte enam ainult soovitava vastandina või täiendina intellektuaalseile õppeaineile, vaid teda hakatakse pidama põhiprintsiibiks ja aluseks tervele koolitööle, millele rajatud n. n. tuleviku töökool. Et aga viimases puudub õpetuse jagunemine üksikuiks õppeaineiks, vaid valitseb „Gesamtunterricht“, siis ei olevat mingit mõtet enam ka koolikäsitööga teha tegemist eraldi-õppeaine seisukohast, vaid palju enam tulevat panna rõhk sellele, et ja kuidas käsitöö võiks kõigi muude õppeainetega sulada kokku üldõpetuseks („Gesamtunterricht“).

Sellega on ka seletatav Leipzigi seminaari praegune nagu vähe mahajäänd seisukoht koolikäsitöö edendamise asjus (võrreldes Rootsi-, Daani- ja iseäranis Soomemaaga), temas püütakse praegu eestkäht hoolitseda selle eest, et tegevaid õpetajaid, kes senni käsitööd ei tunne ehk sellega vähem tegemist teind, tõmmata kaasa ennast täiendama ja käsitööd kasutama töökooli mõttes. Viimasest seisukohast aga ei ole tähtis käsitöö õpetamine metoodiliselt piinlikude-peensusteni väljatöötud programmi või süsteemi järgi, vaid pääasi on tööoskuste läbivõtmise ja näpunäidete andmine nende oskuste tarvitamiseks töökooli praktikas. Täiskasvanute tööoskuste mandamistööd võib olla õpetööde koosseis ja järjekord väga mitmesugune ja ka juhuslikku laadi. Ainult sellest seisukohalt võiks arusaadav ja sallitav olla see imelik nähtus, et Leipzigi seminaaris eneses ka praegugi veel mõnes tööaines õpetust annavad mitte pedagoogid, vaid kutsekäsitöölised.

Põhi- või pääkursus selles asutuses („Leipziger Seminar für Verkunterricht“) kestab nüüd ühe aasta (algades pääle lihavõtepuhi ja lõpetates nendega) ja sisaldab eneses järgmised ained: joonista ja joonestamine (8—9 tundi nädalas), savivoolimine, gipsivalamine ja keramik (2 tundi), paberi ja papptööd (7 tundi), puutööd (12 tundi), metalltööd (6 tundi), õppevahendite valmistamine muist materjaalest (4—5 tundi), töökooli pedagoogika (2 tundi) ja proovitunnid (2 tundi), kokku 43—45 tundi nädalas.

Aastase pääkursuse kõrval korraldatakse aeg-ajalt veel ka üksikute ainete ehk osakursused, nimelt: kolmenädala-

sed puutöö kursused algajaile (2 korda aastas), viienädalased puutöö kursused lõpetajaile (ka 2 korda aast.), neljanädalased papptöö kursused (2 korda) ja ühekuulised klassitoatehnika kursused (4 korda aastas) neile, kes käsitööga mitte eriti, vaid ainult töökooli seisukohalt ja -tarbeks soovivad tutvuda. Metalltööde alal osakursused korraldatakse harvem ja ainult siis, kui selleks küllalt sooviavaldusi kogub. Sarnase kursuse läbitegemine oli ka minu järgmine ülesanne.

„Klassenzimmertechniken“ mai kuu 1922 a. tunnikava oli järgmine: G. Stiehler'i voolimine ja joonistamine, 9 tundi nädalas; O. Frey geomeetria ja füüsika töövõtted, 6 tundi; Hilderbrand'i ja Hermann'i paberi- ja puutööd, 9 tundi; Tränkman'n'i tööpedagoogika, 2 tundi; Springer'i töökooli proovitunnid ja nende arvustamine, 5 t.; ekskursioonid, 2 tundi; kokku 33 tundi nädalas. Viimasel nädalal anti veel 4 tundi metalltööd.

G. Stiehler püüdis oma tundidel anda ülevaate sellest, kuidas töötada värvipliiatsitega paberil, ja värvikriitidega seinatahvliil. Kuidas elustada emakeele ja loodusloo õpetust vabajoonistusega kõige lihtsamal viisil, niisama ka voolimisega savist ja mitmevärvilsest plastiliinist, kuidas õpilastega vabas looduses mitte ainult teha maastiku viskeid silma järgi vaid ka enam vähem täpsete mõõtude järgi, samuti valmistada maastaabis plaane ja maakaarte omast lähemast ümbrusest.

O. Frey poolt pakutud materjaali rohkuse tõttu muutusid tema tunnid peaaegu kõik ainult ettelugemisteks demonstratsioonidega selle üle, kuidas kooliõpetuses tuleks ära kasutada kuiv liiv matemaatika ja füüsika tundides (rõske liiva tarvitamisest maade teaduses siin juttu ei olnud). Aina imestada tuli, kui laiad väljavanatud avanevad lastele nende tähelepanu ja mõtlemise harjutamiseks, vaadeldes kuiva liiva jooksmist mitmest vormi aukudest paigal seisvast ning kiikuvast ja liikuvast riistast. Mitte vähem uudist ei pakkund ka teraskuulide, niidi, traadi, paberi ja pappribade, nõöpnõelte, pleki, klaastorude, liivapaberi, magneediraua, peegliklaasi tükki, korgi ja iseäranis gfreeritud kartongi (Wellpappe) mitmekesine tarvitamine töökooli praktikas geomeetria

ja füüsika mõistete omandamise abinõudena. Eraldi tunnid (kord nädalas) pühendas seesama lektor veel udupildi-, päevapildi-, kinematograafi- ja muude optika-aparaatide võimalikult laialise kasutamise propageerimiseks kooli praktikas, näidates selle juures ka nende tarvitamist ja mõnede võimalikku kodusel teel valmistamist.

Seminaari direktori F. Hildebrand'i kursus oli lühike sissejuhatus paberi ja pappitöösse, kus 12 tunni kestusel võeti läbi lihtsamad võtted paberivoltimisest, paberi lõikamine noa ja kääridega, papi lõikamine ja temast kaanekeste, karbikeste ja geomeetriliste kehade valmistamine ja nende paberiga vooderdamine. Iseäranis rõhutati värvipaberitest vabal käel väljalõikamist ja piltideks kokku kleepimist nooremate laste koolitöös.

A Hermann'i puutöö õpetuse tunnid peeti küll seminaari puutööde tiseripinkidega varustatud klassis, kuid juhatus vabandas ennast kuulajate ees: ainult ruumi puudusel pidavat see nii sünda, kuna need tööd õieti peaks korraldama harilikel kooliklassides, kus tiseripinke ei ole. Soovitati soojalt meilegi neid sääli mitte tarvitada, vaid endid harjutada lihtsamate võimalustega läbi ajama. Nii siis püüti ka läbi saada ilma suurte saagideta ja hõõvliteta, tarvitades ainult jõhv saagi (Laubsäge), nuga, viile, liivapaberit, puure, vinklit, haamrit, tange ja liimi- või pitskruuve. Nende abinõudega tehti savitööde labi, das, paberi nuga paelakudumise raam, piirits, väike joonelaud, nimepilbas, kerapõhi, ristalus, seisev lind (ehk loom), nuku mööbel (laud, säng ehk muud). Näidati tehnilise joonestamise tarvitamist ühenduses puutöödega, rõhutati lapse huvide silmaspidamist tööde valikul (mänguasjad ja koolitarbed) ja soovitati valmistehatud asjade kirjuks maalimist (vesi- ehk õlivärvidega) ja lakiga katmist.

J. Tränkmanni ettelugemised käsitasid töö pedagoogika nime all töökooli liikumise ajalugu, selle mitmesuguseid voole ja lahkkelisid, ning püüdsid valgustada ja põhjendada asja teaduslikust küljest.

Huvitavam osa kursustest (ja ka kõigest, mis Leipzgis nägin) olid kahtlemata A. Springeri läbirääkimised kursustelastega töökooli praktika alalt ja

õpetuse päältkuulamine tema kooliklassis (hospiteerimine). Klassi uksele rippuval tunniplaanel kordusid ainult kolm sõna: „Gesamtunterricht“, „Handarbeiten“ ja „Religion.“ Kahe viimase sõna kõrvaldamist tunniplaani segavat ainult see asjaolu, et 1) tütarlastele näputööd (naiskäsitööd) õpetama on kohasem ikkagi naisõpetaja ja 2) et Saksa riigi põhiseaduse järgi usuõpetus on sunduslik ning konfessionaalne, mida aga suurem jagu õpetajaid, nende seas ka hra Springer, eitab ja selle aine õpetamisest keeldub. Sääli kahetseb ja vabandab Springer, et harilikud koolipingid ja vahetunnid ta klassist ka veel kõrvaldatud ei ole. See on tingitud suure linna oludest ja kooli üldkorrast, kus pääle teda töötab veel mitukümmend teist õpetajat, kes aga kaugeltki ei ole veel kõik töökooli pooldajad.

Otse üllatav oli näha ja kuulda, kuidas ligi 50 tütarlast, kõik umbes kümne aastased (neljas kooliaasta) ühel meelel töötasid. Ühtelugu tundus, nagu kestaks klassis hästi korraldatud koosolek, kus lapsed väga ejava osavõtmisega käsi tõstavad kordamööda „sõna võtavad“ ja kus õpetaja, kui tõsine koosoleku juhataja kunagi, räägib alati kõige vähem. Oli iseäranis liigutav näha, kuis siis, kui mõni nõrgemaist lastest pikemat aega midagi ei rääkind, teised terasemad sellele õpetaja tähelepanu juhtisid ning luba palusid vaikijale küsimusi omalt poolt ette panna ja neid sellega ühisele tööle kaasa tõmmata. Ühte küsimuste algatus oli kogu aja laste käes, kuid ka vastustega oli õpetaja kaunis kitsi, püüdes neid võimalikult targemate õpilaste kaela veeretada.

Kõik õpilased olid varustatud liikuva aabitsaga (töökoolis ei õpetada lastele lugemist mitte esimesel õppeaastal, vaid hiljemini), värvikriitide ja pliiatsitega, plastiliini ja kääridega, kivitahvli- tega ja kaustikutega. Ühest ehk teisest uuest mõistest arusaamist tuli neil ühtelugu väljendada voolides, joonistades paberile ja töötades kääridega, ehk jälle seinale tahvli- le maalides ehk kirjutades. Viimase juure võis terve klass lapsi korraga ära mahtuda, sest kolm klassitoa seinale olid selleks tume-halli linoleumiga tarvilisel kõrgusel kaetud. Iga üksiku õpilase töö oli kogu klassi seinatahvli- l nähtav. Ta võeti kohe kaasõpilaste poolt valju arvustuse alla veel

enne, kui õpetaja võis oma otsuse avaldada.

Kõik küsimused, mis üldisele arutusele tulid, ja õpetajale ette pandi olid rajatud ainult laste endi kodu ehk koolis, ekskursioonil ehk mujal hiljuti saadud elamusile. Viimase osavusest rippus ära, minnes „vom Kinde aus“, seda huvi kasutada ja laste enda poolt tähelepanemata juhtida nende jutu- ja mõtte lõnga kas maadeteaduse, matemaatika ehk mõne muu õppeaine huvides.

Saadess kolm aastat niisugust õpetust, (maikuul oli neljas õppeaasta alles algamas, — Saksamaal on kooliaasta algus pääle lihavõtte pühi), ei võind ka selle resultaat jääda ilmumata: kõik minu kaaskursuslased konstateerisid ühel meelel seda tõsiasja, et lapsed oma vanuse kohta olid väga arenend, iseäranis suusõnalis ülesastumistes ja vabus mõteteavaldusis.

Üksikasjalisemalt Springeri tundide käiku jälgida viiks väga pikale, liiategi et neilt saadud tugevat muljet on raske sõnadega edasi anda; seda peaks ise nägema ja kuulma, et asjast tõesti vaimumstuda. Mind valdas sääljures ühtelugu kahetsuse tunne, et olen tegelikult algkoolist juba ammu eemale jäänd ja et vanus ei luba enam temale uuesti lähemale astuda, — muidu oleksin minagi hää meelega nähtud töökooli õppeviisiga kodumaa pinnal katset teha tahtnud. Kuid nooremaile ameti- ja suguvendadele, iseäranis aga tegevaile algkooli õpetajaile, kes saksa keelt niipalju mõistavad, et kõnest aru saada, neile kõigile soovitaksin tungivalt võimalust otsida kui mitte Leipzigi käsitöö seminari pääseda ja säääl kõigevähemalt see „Klassenzimmerunterricht“ kursus kaasa teha, siis mujal saksa töökooli oma silmaga näha, et tugevat tõuget saada töökooliga katsetegemiseks.

Minu reisi kolmanda ülesande kohta ei jää mul palju ütelda. Saksa kutsekoolid ja ka Leipzigi omadest need mis meie algatusel kõige enam vastaksid, töötavad hoopis teistes oludes, nii et meil neilt kaunis vähe õppida oleks. Saksamaal ei ole uuemad palgaseadused tööstuse olusid veel nii kaugele viind, et väiksemas eratöökodades õpi-
poiste pidamine võimatumaks oleks saand (nagu see meil on läind, mille järeldusel siis ka küsimus ja tarvidus on

tekkind meil seda puudust riigi ja omavalitsusliste kutsekoolide asutamise-
ga kõrvaldama hakata). Säääl peetakse töökodades õpipoisid endist viisi, koolivalitsused aga hoolitsevad selle eest, et õpipoisid ka korralikku üld- ja teoreetilist haridust saaksid elu nõuetele ja oma tööalale vastavalt. Selles mõttes on läbi viidud nõudmine, et 1) iga õpipoisiks astuja peab 14—15 aastat vana ja üldharidusliku põhikooli (Grundschule), s. o. algkooli esimesed 4 aastat läbi käind olema ning 2) järgmised 5 aastat on tema sunnitud (Saksamaal on sunduslik algkool 8-aastane) õpi-
poiste täienduskoolis (Fortbildungsschule) käima. Need täienduskoolid on mitmeil tööaladel mitmel viisil korraldatud, mõnes koolis käiakse üks terve päev nädalas, teistes mitu õhtut ainult paa-
riks-kolmeks tunniks; mõnedes on õpetus ainult teoreetiline (enamasti emakeel, matemaatika, oma ala kutseteadus (Berufskunde), kodanikuteadus, joonis- ja joonestamine, arvepidamine j. n. e.), teiste juures on ka töökojad sissesäetud, et omal tööalal mitmekülgsemat ja täielikumat ettevalmistust ja oskust anda, mis eratöökodades võiks ehk vahest väga kitsa spetsiaalsuse tõttu liig ühekülgseks jääda.

Niisugused täiduduskoolid on väga mitmesuguste tööalade jaoks olemas, ka korsnapühkijaile, juukstelõikajaile, lihunikele, pesijaile j. n. e. Need tööalad, mis meil puu- ja rauatööde nime all tuntakse, on säääl väga mitmeiks kitsamaiks erialadeks välja kujunend, nagu näit. toolitegijad, lauategijad, trepitegijad, raamitegijad, kastitegijad, liht-sepad, hobuseraua sepad j. n. e. Neil kõigil on oma „kirjandus ja teadus“ olemas, millega vastava ala õpilased peavad täienduskoolides tutvuma.

Meie juba olevate ja veel tulevate kutsekoolide jaoks kus ka teoreetilised ained ettenähtud, peaks küll neile vastavad saksa õperaamatud ära kasutama, sest need puuduvad meil veel täiesti; püüdsingi neid säääl kokku osta nii palju, kui mul võimalik oli. Pääle selle loen oma reisi mitte väheseks saavutuseks ka veel umbes kolmesaja nime- ja kõitelist raamatukogu üldtöökooli kirjandusest, mille omal kulul kokku ostsin ja siia tõin mis aga senni veel kahjuks ei ole leidnud õiget paigutamist ega tarvitamist.

J. Karell.

Saksa kasvatusteadusl. nädal välismaalastele.

Berliini kasvatus- ja õpetuskeskinstiituit korraldab tänavu suvel 18—30. juunini välismaalastele, kes õppimise otsustarbel Saksamaal viibivad kahenädalase kasvatusteadusl. nädala. Enne seda — 11.—16. juunini on õppevahendite nädal, kus ka asjatundjad esinevad loengute ja seletustega õppeabinõude valmistamise ning tarvitamise metoodika ja tehnikalaal.

E. M.

Koolidest ja koolitööst Inglismaal.

(Lõpp.)

Rahvakoolid.

(Primary ehk Elementary Education.)

Rahvakoolidel on mitmesugused nimetused, nagu Board-Schools, Voluntary Schools, Denominational Schools, Elementary Schools ja igapäevases keeles ka Common Schools.

Kõik rahvakoolid saavad riigilt toetust ja alluvad ühisele Londonis asuvale koolivalitsusele, mida nimetatakse *Education Departement*. Sellele alluvad kolmeks aastaks valitavad rahvakoolijuhatused (*School-Board*). Neil on igal ühel oma kindel ringkond. On olemas ringkondi, millel ei ole rahvakoolijuhatus. Neid nimetatakse *School-Attendance Committee*. Rahvakooli juhatusel on õigus omas ringkonnas koole asutada, ehitada ja kui nad selleks ülemuselt loa saavad, ja õppemaksu määrata. Vaesemaid õpilasi võib õppemaksust vabastada, kui koolivalitsus (*Education Departement*) sellega nõus on. Rahvakooli juhatuse ülesandeks on leida abinõusid kooli ülevalpidamiseks õppemaksust, riiklisest toetusest, annetustist ja laenudest. Abinõude puudumisel kaetakse puudujääk isikumaksude määramisega. Rahvakoolijuhatus ülesandeks on ka järele valvata, et lapsed käiksid korralikult koolis. Selle ülesande teostamiseks valitakse erilised järelvalvajad. Neil on õigus nõuda, lapsevanemalt, kelle lapsed (5—14 aasta vanaduseni) korralikult koolis ei käi, 5 shillingit trahviraha. Samasugune ülesanne on ka eespool nimetatud *Attendance Committee*l.

Riigi poolt asutatud rahvakoolide ametlik nimetus on *Board-Schools*. Pääle nende on rahvakoole asutatud ka eraettevõtjate poolt, need on n. n. *Private Venture Schools*. Kuid need koolid

on korraldatud riigi poolt nõutavate kavade järgi, alluvad riigi ülevaatusele ja saavad riigilt toetust.

Kõikide ülaltoodud koolide üldine nimetus on *Voluntary Schools*.

Õpetus on kõigis neis koolides maksumine — harilikult üks kunni kuus penni (igatahes aga mitte üle üheksa penni) nädalas igalt lapselt. Vaesemad õpilased vabastatakse õppemaksust.

Õpetust antakse lugemises, kirjutamises ja aritmeetikas. Tarbekorral võib kooli direksioon õppeainete arvu suurendada. Nii, näit., õpetatakse mõnes rahvakoolis prantsuskeelt. Usuõpetus ei ole sunduslik.

Õpetajaiks võivad olla nii meeste kui ka naisterahvad, kes omandand õpetaja kutse. Igal koolil on oma meesjuhataja (*Head master*) või naisjuhataja (*Headmistress*) ja õpetajad (*Assistant Masters*). Õpetajaile abiks on n. n. „poissõpetajad“ (*Pupil Teachers*), kes valitakse kõige osavamate poiste hulgast.

Rahvakoolid on kuueklassilised (*Standarts*). Klassides ei tohi olla üle 60 õpilase. Ülema koolivalitsuse nõusolekul võib kohalik koolidireksioon mõjuvaid põhjusil lubada last 11 aasta vanuses kooli lõpetada neljandas klassis, aga ainult siis, kui ta nõutavais aineis rahuldava tunnistuse võib esitada.

Riik annab rahvakoolidele toetust ja eriainete õppimiseks, nii, näit., on Londoni rahvakoolides sel teel reaalinete õpetamine korraldatud, millega on alus pandud tehnilisele õpetusele; mõnes teises suuremas linnas palgatakse haritud isikud, kes rändavad koolist kooli ja korraldavad loenguid katsetega; teisis linnades jälle on koolide juures sisse säetud töökojad, millega alus pannakse kutse omandamiseks. Suuremais vabrikulinnades on asutatud kõrgemad rahvakoolid (*Higher ehk Graded Elementary Schools*), milles õpetus kestab kolm aastat ja milles rohkem eriaineid õpetatakse.

Rahvakooli lõpetamise järele võib õpihimuline ja anderikas õpilane oma õppimist keskkoolis jätkata. Kehvematel anderikkamaile õpilasile antakse riiklist toetust.

Naiskoolid.

Nagu eespool tähendatud, ei ole Inglismaal ühtki ühiskesk-kooli, vaid poisid ja tüdrukud õpivad lahus. Algekoolid

on aga ühiskoolid. Kaua oli inglasil viisiks tütarlastele kodus mees- või naisõpetajate juhatusel õpetust anda (Home Education). Rikkamad saatsid ja saadavad praegugi oma tütreid kasvatusasutusse (pensionaati) Londoni või Brighton, mis kõige kuulsamaiks loetakse, kuigi õpetus sääl pääliskaudne on. Viimasel ajal on hulk kõrgemaid naisõppeasutusi asutatud, kus õpetus hästi on korraldatud. Kõige suurem neist on *Cheltenham Boarding-and Day-School for Girls*, kus õpivad umbes 900 tütarlast. Neist elavad umbes pooled kooli juures, kuna teised ainult päeval sääl õpivad (Day Pupils). Esimesed maksavad 100 naelsterl., teised 25 naelsterl. aastas. Õpetajaid on umbes 100. Koolitöö algab kell 9 ja lõpeb kell pool 2. Päälelõunane aeg tarvitatakse õppimiseks, mängudeks ja kehaliseks harjutuseks.

Kõige kuulsamad sarnased õppeasutused on *Nervham College*, *Girton College* Cambridge'i läheduses ja *Somerville College* ja *Lady Margaret's College* Oxfordi läheduses. Neis koolides mis kõik internaatidega, võivad õpilased ka liht-akadeemilist õpetust saada. Õpetust antakse ülikooli õppejõudude poolt ja õpilased võivad ka ülikooli eksami teha. Õppeaeg vältab vähemalt kolm aastat; iga õppeaasta jaguneb kolme termini ä 8 nädalat. Iga termini eest maksab õpilane 35 naelsterl. Et ka vaesemaile võimaldada neis õppeasutuses õppida, on rikkad eraisikud ja seltsid suuremad summad neile asutusele annetanud.

Kõigi Inglismaa koolide eesmärk

ning siht on juhitud sellele, et lapsi harjutada iseseisvalt mõtlema, vaatlema ja tõdesid leidma, huvi äratada ümbritsevate asjade vastu ja neid arusaamisele viia, kui vähe nad veel teavad. Õpetaja ülesandeks on kasvatada ja süvendada õpilase iseloomu omadusi, arendada nende vaimuandeid, nii et laps haritult, julgelt ja iseseisvalt elule vastu minna võiks.

Suvekursused välismaalastele Londoni ülikooli juures.

Londoni ülikooli juures korraldatakse suvekursused välismaalastele 20 juul. — 16 aug. 1923 a. Mr. Walter Ripmanni juhatusel.

Need kursused on eriti ette nähtud keskkoolide õpetajatele, kes juba ingliskeelt räägivad ja tuttavad on International Phonetic Association'i poolt vastu võetud õigekirjutusviisiga. Algajaid ja isikuid alla 18 a. ei võeta vastu.

Kursusel korraldatakse eelminevate aastate eeskujul loengud, harjutused, ekskursioonid, koosviibimised. Näit., peab L. U. Wilkson 6 loengut uuema „Inglise draama üle, G. E. Fuhrken 3 loengut Inglise uudisjutt Havayst kunni meie päivini“, Allen S. Walker 5 loengut ajaloost (õppekäikudega) ja W. Ripmann 7 l. Inglise keele häälikuist.

Kursuse lõpetajad võivad eksami kaudu saada Londoni ülikoolilt tunnistused. Õppemaks kursustel on 5 shil.

Asjast huvitatud isikuid palutakse pöörata: The University Extension Registrar, University of London, London S. W. 7 „Holiday Cours.“

Kroonika.

Kultuuri toetussummad 1923 a.

Riigikogu eelarve komisjon on haridusministeeriumi 1923. a. eelarvesse kultuurhariduslikkude ülesannete teostamise toetamiseks järgmised summad vastu võtnud:

Kehvemate õpilaste toetamiseks	15.000.000 m.
vanadele õpetajatele	2.500 000 „
tehnikate ajakirjale	40.000 „
käsitöökoolide õperaamatu kirjastamiseks	50.000 „
kooli- ja lastekirjanduse soetamiseks	2.000.000 „
	(laenua).

„Kasvatusele“	200.000 „
rootsikeelisse kooli õpet. ettevalmistamiseks	150.000 „
rahvaülikoolidele	1.000.000 „
rahvaraamatukogudele	1.805.000 „
üldhariduslike lühike-ajal. kursusele	550.000 „
edasiharimiskoolidele	200.000 „
pühapäeva koolidele, Petseri maak.	883.000 „
pühapäeva koolidele Narrova taga	96 000 „
eesti keele kursustele Petseri m.	18.000 „

eesti keele kursustele Na- roova taga	9.000 m.	E. Vilde kirjatööde välja- andmiseks (laenuuna)	1.000.000 m.
muusika edendamiseks . kehal. kasvatusel töst- miseks	100.000 " "	Laste ja noorsoo ajakirja- deväljaandmiseks (lae- nuna)	500.000 "
lasteaedadele	250.000 "	<i>Erakoolidele on järgmised toetussum- mad määratud:</i>	
noorsoo organisat. käsi- töö edendamiseks	250.000 "	Kaarli koguduse reaal- gümnaasiumile	250.000 m.
koolinoorsoo ühinguile ja üdse noorsoo orga- nisat. kultuuril. tarvi- duseks	150.000 "	Kubu reaalgümnaasiu- mile	400.000 "
Tallinna pedagoogilisele muuseumile	300.000 "	Tallinna College'ile	340.000 "
Tallinna filosoofil. ühin- gule noorsoo ideaalide uurimise materjalide läbitöötam. ja väljaand- miseks	50.000 "	Tartu naisühingu käsi- töökoolile	450.000 "
Narva karskusselts „Võit- lejale“	50.000 "	Tartu naiseltsi käsitöö- koolile	150.000 "
stipendiumid tehnika alal välismaal õppivaile üli- õpilastele	2.503.000 "	Tartu Vene reaalgümnaa- siumile	200.000 "
paikud vanule kirjani- kele ja kunstnikele	648.000 "	Tartu õhtukeskkoolile	350.000 "
toetus loovaile kunstni- kele ja kirjanikele	1.008.000 "	Pärnu õhtukeskkoolile	100.000 "
kirjandusl. ajakirja toeta- miseks	750.000 "	Pärnu Saksa reaalgüm- naasiumile	100.000 "
„Estonia“ teatrile	3.000.000 "	Saaremaa kurtummade koolile	363.000 "
„Draamateatrile“	1.200.000 "	Kuresaare Saksa reaal- gümnaasiumile	100.000 "
„Draamastudiolile“	100.000 "	Väike Maarja reaalgüm- naasiumile	100.000 "
„Vanemuisele“	1.000.000 "	Rakvere Zeh-asut. güm- naasiumile	50.000 "
„Sädela“ Valgas	300.000 "	Naini nõrgaandeliste koolile	100.000 "
„Endlale“ Pärnus	150.000 "	Võru naisorganisats. kä- sitöökursustele	71.000 "
„Ugalale“ Viljandis	50.000 "	Eraalgatusel tekkind tööstuskoolidele	200.000 "
Narva Eesti seltsi teatrile . Tallinna kõrgem. muusi- kakoolile	200.000 " "	Tallinna Vene gümnaa- siumile	700.000 "
Tartu kõrgem. muusika- koolile	1.000.000 "	<i>Rahvuskultuuriliste väärtuste kogumi- seks ja korraldamiseks on järgmised summad määratud:</i>	
Tall Eesti muuseumile	500.000 "	Eesti kirjelduse välja- andmiseks	2.000.000 m.
Tartu Eesti muuseumile	1.000.000 "	kunsti teoste omanda- miseks	1.000.000 "
Saaremaa muuseumile	50.000 "	kultuurajalooliste asja- de omandamiseks	500.000 "
Kunstikoolile „Pallasele“ „Lauljate liidule“ laulu- peo kulude katmiseks	1.700.000 " "	ainelise vanavara kor- jamiseks	250.000 "
Eesti kirjanduse seltsile . Akadeemilisele emakeele seltsile	905.000 " "	prof. Krohnile dr. Hurti kirjatööde väljaand- miseks ja korralda- miseks	50.000 "
Akadeemil. ajaloo seltsile Õpet. Eesti seltsile	200.000 " "	prof. Tallgrenile arhheo- loogiliste kaevamiste korraldamiseks	160.000 "
Ülikooli pedagoogil. sti- pendiumid	180.000 " "		
Töölise seas näitemängu edendamiseks	120.000 " "		
	1.260.000 "		
	200.000 "		

prof. Eisenile rahvaluule kogude korraldamiseks	50.000 m.
Mag. Petersenile bibliokatekogu eest. . . .	600.000 „
„Lepitopteren Fanna von Eesti“ trükkimiseks	516.000 „
	E M.

Õppetöö vaheajad.

Haridusministeeriumi nõukogu on õppetöö pühade ja suvevaheajad esialgselt järgmiselt kindlaks määranud:

1. Kevadpühadevaheaeg kestab kesk-, kutse- ja linnaalgkoolides 2 nädalat, maal asuvais algkoolides — 1 nädal.

2. Suvivaheaeg kesk- ja kutse-koolides ning linnaalgkoolides 9. juunil ja lõpeb 27. augustil, maa-algkoolides 18. mail ja lõpeb 17. septembril.

3. Jõuluvahaeg algab kõigis koolides 21. detsembril ja lõpeb maa-koolides 2. jaanuaril, teistes koolides — 7. jaanuaril.

4. Õpilaste vastuvõtmine ja katseeksamid on kevadel 11.—15. juunil ja sügisel 22.—25. augustil

Need vaheajad on esialgselt kokku säetud ja küsitakse nende kohta kõigi koolivalitsuste arvamist. E. M.

Keskkooli lõpueksamid.

Vabariigi valitsus on otsustanud käesoleval kevadel keskkooli lõpetajatele korraldada 2 kirjalikku eksami. Eelviimasest klassist viimasesse klassi üleviimisel eksamite korraldamine ning arvamääramine jääb pedagoogika nõukogu otsustada. Erakoolides on eksamid ainult kirjalikud, nimelt keeltes ja matemaatikas. Keeltes on väljaarvatud ladina keel.

E. Õ. Liidu krooniku ametisse säädmine.

Informatsiooni toimkonna ettepanekul on Õpetajate Liidu juhatus otsustanud ametisse säada krooniku, kelle ülesanne oleks ühes informatsiooni toimkonnaga ajakirjanduse informeerimine Liidu jooksvalt tööst, kongresside, koosolekute ja muude Liidu ettevõtete reklameerimine, nende töö kokkuvõtete avaldamine, perioodiliste (esialgul igakuuliste) kooli- ning hariduselu ja õpetajaskonna tegevuse ülevaadete kokkusaadmine ning avaldamine jne. Kroonikuks valiti õpet. J. Tamm. E. M.

Uus noorsoo ajakiri.

„Bibliofiili“ kirjastusel kavatsetakse lähemal ajal välja andma hakata uut noorsoo ajakirja Rahalise külje eest hoolitsemise võtaks enese pesle „Bibliofiili“ (hra Org), kuna ajakirja sisulise külje eest hoolitsemine jääks Tallinna Õpetajate Seltsi ja E. Õpetajate Liidu tegelaste hooleks, kes eneste hulgast sealekohase eritoimkonna moodustaks. Ajakiri oleks määratud algkooli vanemate ja keskkooli nooremate klasside õpilastele kui ka laiematele rahvakihtidele. Sisult oleks ta ilukirjanduslik kui ka populaarteaduslik. E. M.

E. Õ. Liidu juhatus uutest ruumides.

Suure otsimise päale on liidu juhatusel viimaks korda läind enesele ulualust leida Laial tän № 22 krt 1, kus kaks tuba üheks aastaks üüritud. Selles ruumis asuvad nüüd: Liidu juhatus ja Liidu büroo, „Kasvatuse“ toimetuse ning talituse ja osatöökooli. Liidu büroo on avatud töö päivil k. 9—4 p. (päale suvi kuude); asjaajaja J. Rummo kõnetunnid büroo aja piirides on töö päivil kella 3—4 p.; Liidu juhataja ja „Kasvatuse“ toimetaja E. Martinson'i kõnetunnid esmaspäivil ja neljapäivil kella 2—3 p. „Töökooli“ büroo on avatud töö päivil kella 9—1 p. Kõigi nende asutuste telefoni number on 14. 63. E. M.

Uus õpetajate palgaseadus.

8. veebruaril s. a. võeti Riigikogus vastu õpetajate palgaseaduse muutmise seadus, mille käesolevas numbris avaldame. Tähtsam muudatus selles seaduses on, et maaalgkoolide õpetajate nädalatundide arv on tõstetud 24-lt 28 ja linnaalgkoolide õpetajate tundide arv 24 päält 26 päale. Õpetajate Liidu juhatus saatis Riigikogu rahaasjanduse komisjonile, haridusministeeriumile ja Riigikogu rühmadele pikema märgukirja, milles 24 nädalatundi üksikasjaliselt põhjendati kui ka näidati, et see mitte õiglane ei oleks, et maakoolide õpetajaid palju suuremal määral tundidega koormataks. Esialgne kavatus oli nende tundide arvu 30 päale määrata. Liidu eesimees Riigikogu liige E. Martinsion astus ka Riigikogus 24 tunni kaitseks üles. Põllumeeste kogude esitaja Birkenperg pani ette maakoolide õpetajate

tundide arvu 30 pääle kindlaks määrata. Vastu võeti kesktee. E. M.

Rahvahääletamise ümber.

Eestimaa Töölisühisuste Üldliidu juhatuse ettepaneku pääle, osa võtta aktiivsest kihutustööst rahvahääletamise puhul usuõpetuse vastu, otsustas E. Õp. Liidu juhatus, et ta ei pea võimalikuks mingit koostöötamist Üldliidu juhatusega nii kaua, kunni sääl valitsevad Eesti õpetajaskonnale vastuvõtmatud põhimõtted. E. M.

E. Õp. Liidu juhatuse seisukoht õpetajate liitude ja ühingute koostöötamise asjus teiste organisatsioonidega.

Saarte Õpetajate Ühingute Liidu küsimuste pääle, kas on soovitav, et õp. liidud ja ühinged lähemasse koostöötamisse astuksid teiste organisatsioonidega kohtadel, näit., riigi- ja omavalitsusteenijate ühingutega jne., vastas E. Õp. Liidu juhatus, et kohtadel paralleelset liitumist ei ole soovitav ette võtta; teistega kontaktis töötamine kohaliku tähtsusega küsimuste lahendamisel ja ettevõtete teostamisel on loomulik. See seisukoht on esialgul, kunni küsimus liitumise asjus õpetajate üldkongressi või asemikkudekogu poolt lõpulikult otsustatakse. E. M.

Riigi- ja omavalitsusteenijate pensioniseaduse eelnõu läbivaatamine.

Riigikogu rahaasjanduse alamkommisjonis on lõpule jõudnud. Alamkommisjonis tehtud tähtsamad parandused on:

- 1) Pensioni ülemmäär on 12.000 mk., s. o. $\frac{1}{3}$ riigikohtu esimehe palgast.
- 2) Pensioni määramisel võetakse arvesse ka veneaegne teenistus, aga ai-

nult siis, kui pensioni saaja haiguse, töö- võimetuse või koosseisude vähenemise tagajärjel teenistusest vabastatakse, või kui nad üle 60 aasta vanad on; samuti võetakse veneaegne teenistus arvesse surmajuhtumise korral teenistuses olles. E. M.

Õ. Liidu juhatuse seisukoht rahvahääletuse asjus.

Eestimaa Töölisühisuste Üldliidu juhatuse poolt korraldatud Eesti Tööraha Ühisväerinna tegevuskomiteele, kelle ülesandeks on usuõpetusevastase kihutustöö tegelik organiseerimine rahvahääletuse puhul, on Õp. Liidu juhatus sellekohase ettepaneku pääle teatand, et Liidu juhatus selles asjas jääb, endisele seisukohale, mis E. Töölise Üldliidu juhatusele juba teatatud, s. o. et Eesti Õpetajate Liidu juhatus ei pea võimalikuks koostöötamist Üldliidu juhatusega nii kaua, kunni sääl valitsevad eesti õpetajaskonnale vastuvõtmatud põhimõtted.

Ühtlasi võttis Õpetajate Liidu juhatuse seisukoha, et õpetajate organisatsioonid kui niisugused kihutustööst usuõpetuse poolt või vastu osa võtma ei peaks, sest kuigi käes oleva küsimusega lähedas ühenduses oleva küsimuse kohta (kiriklike talituste täitmise kohta) üldisel kongressil seisukoht on võetud, ei ole otse selles küsimuses seisukohta mitte võetud: ka tuleb küsimus harutusele VI üleriiklisel kongressil ja Liidu juhatus ei loe enast kompetentseks kongressi päevakorda võetud küsimust ette ära otsustama. Sarnase seisukoha võtmine ei tähenda muidugi mitte seda, et õpetaja harilikku riigikodanikkudena käesoleva rahvahääletuse puhul oma ilmavaate kohaselt tegutseda ei võiks. E. M.

Organisatsiooni teated.

E. Õ. L. juhatuse koosolekul

8. jaanuaril s. a. konstrueeriti Liidu juhatus järgmiselt: esimees E. Martinson, abid M. Välbe ja A. Janson, sekretäär J. Rummo, abid G. Utso, abi J. Kana, ametita liikmed K. Treffner, Sokolov ja J. Kents.

Otsustati tegevusse kutsuda järgmised toimekonnad: 1) pedagoogiline — korraldab E. Martinson, 2) õpetajate

kutsehuvide t. — M. Wälbe, 3) kooliseaduste t. — E. Martinson, 4) organiseerimist. — J. Rummo, 5) informatsioonit. — J. Kents, 6) kirjastust. — E. Martinson, 7) Ühis-Soome kongressi korrald. t. — G. Ollik. Üleriiklise õpet. kongressi pedagoogil. nädala ja rajariikide õpetajate konverentsi korraldamistööd võtab oma pääle organiseerimistoimekond.

J. Annussoni Liidu juhatusest lahku-

mise puhul korraldati Liidu juhatuses esimese koosoleku lõpul ametivennalik koosviibimine, millest osa võtsid endised ja praegused Liidu juhatuses liikmed. Liidu esimees E. Martinson tuletas omas

kõnes meele J. Annussoni 5½-aastast tegevust Liidu juhatuses liikmena ja Liidu esimehena. J. Annussonile annetati tema tegevuse mälestuseks album.

E. M.

Õpetajate liitude ja ühingute juhatajatele.

Suvisel õpetajate liitude ja ühingute tegelaste koosolekul tunnistati tarviliseks et õpet. liidud ja ühingud säeks ametisse kroonikud, neid kohustades saatma E. Ö. Liidule ja ajakirjanduses avaldama teateid ja ülevaateid koolielust ja õpetajaskonna tegevusest.

Õp. Liidu informatsiooni toimikond juhivad liitude ja ühingute tähelepanu sellele otsusele ja loodab, et see nende poolt täitmise leiab. Informatsiooni toimikonna ettepanekul asus käesoleval aastal Liidu juure kroonik ametisse. Tema ülesandeks oleks ühes informatsiooni toimikonnaga ajakirjanduse informeerimine Liidu ettevõtete reklameerimine ja ja nende töö kokkuvõtete avaldamine jne. Samuti loeb kroonik oma kohuste hulka perioodiliste (esialgul igakuuliste) ülevaadete kokkusaadmise ja avaldamise kooli ja hariduselust ja õpetajaskonna tegevusest. Siin tuleb kasutada andmeid, mis saadud liitude ja ühingute kroonikuilt. Loomulikult oleneb üle-

vaate sisukus saadud andmete rohkusest, mispärast soovitatav on, et liidud ja ühingud säeksid viibimata kroonikud ametisse kohustades neid saatma kooli ja õpetajaskonna kohta igakuulisi lühikesi ülevaateid, iseloomulisemate sündmuste kirjeldusi jne. E. Ö. Liidu informatsiooni toimikonnale.

Mitmed õpetajad on ajalehetele kirjasaatjaks. Kohapäälistel kroonikuil tuleks nendega kontakti astuda informatsiooni ühtlustamiseks.

Tasu kroonikule peaksid liidud ja ühingud eelarves ette nägema. Osa tasu saaksid nad ilmuva materjaali honoraari arvel E. Ö. Liidult.

E. Ö. Liidu informatsiooni toimikond loodab sel teel kooli ja õpetajaskonna kohta õigeid teateid seltskonnale muretseda ja õpetajaskonna tööst meie kooli ja haridusalal aru anda, mis on kooli, kodu ja õpetaja lähendamiseks ja vastastikkuseks arusaamiseks hädatarviline. E. Ö. L. Informatsiooni toimikonna juhatus.

Nüüd on viimne aeg.

Surnuaiad oma vaikusega, oma hulga lilledega, oma mälestusmärkidega on mu päälle alati veetlevat mõju avaldand. Kus ma ka olen olnud, kuski ei ole ma surnuaial käimata jätnud. Tõsi küll. Tallinna surnuaedadele ei ole mind keegi viind ja ise ei ole ma neid leida osanud.

Tartu surnuaedadel olen ma väga kodus, neile sihin alati oma jalutuskäigud. Tartu surnuaiad on tähtsad, sinna on hulk meie silmapaistvamaid tegelasi ja suuremaid rahvasõpru oma viimast und puhkama tulnud; nende laudade juures armastan istuda ja möödanikku meele tuletada; nende haudade korras-hoidmise kohustusi olen sageli suu ja sulega ergutada püüdnud.

On veel mujalgi meile tähtsaid kal-mukünkaid, millest ei tea, kas nende eest hoolitsetakse. Kõige kallim neist mul-

le, Koidula haud Kroonlinnas, see oli raudaiaga piiratud ja kandis ka mälestustahvli — ei tea missugune see võib olla nüüd. Iakobsoni haud Kurgja metsaroheluses — selle eest ehk kannavad tütreid hoolt, — Villem Reimanni haud Kolga-Jaanis, ei tea — nende kolme haua ehtimise hääks ei ole tänulik rahvas laiemas ulatuses senni küll veel midagi teind.

Tartu tähtsamad hauad — Fählmanni haud on tähtis tema sõprade poolt suure raudristiga — Kreutzwaldi haud ei kannu küll väärilist mälestusmärki, aga on korras, sellest ei tarvitse otse häbeneda — isa Jannseni hauda ehib tema marmorist kuju — Hurti haud on silmapaistev — kõige suurepäralisema monumendi kõigist teistest on saand oma hauale Dr. Veske. Silmas peab neid kal-mukünkaid E. kirjanduse selts ja kan-

nab hoolt, et nad ei oleks unustatud. Ainult üks haud on säääl, mis ei kannu nime ega mälestusmärki. Igakord on valus, kui see kevadel lume alt nähtavale sulab — süvel, siis ehivad teda küll paar tütre istutatud sinilillekest, enama jaoks tütarlapse jõud ei ulata.

See on Dr. K. A. Hermannid haud.

Te võite Hermannid kui helilooja kohta ütelda, mis te tahate, ainuüksi juba tema „Isamaa ilu hoieldes,“ sellest teie mõõda ei saa. Ja Hermannid suurest ja jälgid jätnud tööst kui laulmisele virgutaja ei saa teie ka mõõda — Hermannid haud nõuab mälestusmärki, kui me tuiamad ja tänamatad ei taha olla.

Hermannid haua ehtimiseks olen ma E. kirjanduse seltsi laekahoidja olles mitmel ja mitmel korral virgutand, see asi ei ole ka kunagi päris suikumas olnud. Esimese annetuse saatis a. 1910. Karl Karp Riiast, pärast tuli lisa õp. Steinbergilt, Gustav Laanelt Moskvas, sõjaväljal, Leopaselt Peeterburis ja teiselt — need olid kõik vähemad summad, aga alus oli pandud.

Siis tõttis hr. Hans Oras Tallinnas asja üles, ja a. 1921 tuli Tallinna II. ja pr. Lenderi tütarlaste gümn. õpilaste esimene suurem summa 3343 m. ja veel kord 1342 m. Aastal 1922 tuli nendesamade koolide õpilastelt jällegi 1778 m., veel kord 325 m. ja veel kord nimetatud ja Kubu gümn. õpilastelt 5110 m.

Seda tegid lapsed.

Samal aastal annetas selleks otstarbeks Tallinna meestelaulu selts 20.952 m. ja meie Pariisi saadik Pusta saatis 5000 m. Aga üleskutse ajalehile, lauluja haridusseltsidele, mõeldud otstarbeks pidusid, kontserte ja korjandusi toime panna, maksis küll hulga trüki- ja postikulu, *aga ei toond midagi.*

Hermannid mälestussamba kapitaal on praegu 38.029 m. suur, aga sammas läheks kujur Melniku eelarve järele maksma, kui ta vähegi midagi oleks, umbes 60.000 m.

Nõnda seisab asi.

E. kirjanduse selts on mulle ülesandeks teind seda asja sulavate sõnadega õhutada.

Minu „sulavad sõnad“ hakkavad an-guma ja ei sütita enam, neid on ka mõnikord nooremate poolt narrikaks loetud. Aga — kevade tuleb, meie häbi, Hermannid mälestusmärgita hauaküngas sulab lume alt välja — mis ma pean üt- lema? Kust sulatavaid sõnu võtma?

Meie ei tohi tuleval süvel laulupidule minna, enne kui Hermannid hauda ei ehi mälestusmärki! Tuleval kevadel saagu see üles säetud. Puuduvad ju kõigest paarkümmendtuhat marka.

Kes mõtleb kah nõnda? Kes saadab selleks esimesed margad? — Väikseid kui suuri annetusi võtab tänuga vastu: Eesti kirjanduse selts Tartus.

Mis te teete, tehke kohe.

A. Kitzberg.

Uued raamatud.

J. Lintrop: Villem Elgas.

Eessaare Aadu: Räästaalused ja Alasti.

J. Oks: Tume inimeselaps ja kriitilised tundmused.

A. Tassa: Nõiasõrmus.

E. Enno: Uued luuletused.

J. Lõu: Nägemised.

Eesti lüürika 1917.

G. Suits: Ohvrisuits.

Eesti kirjandus 1921.

Edgar Poe: Valitud novellid.

Maurice Maeterlinck: Sinilind.

Maurice Maeterlinck: Les débris de ga guerre.

Aino Kallas: Võõras veri. Armastusnovellid. Soome keelest tõlkinud Frie-

debert Tuglas. Kirjastus a.-s. „Varrak“ Tallinnas, 1922.

Teadmiseks!

Fotograaf-eriteadlane projektsioon-piltide (diapositiivide) valmistaja projektsioon-aparaatidele kõige teaduste aladel ja kunstis.

Töö täidetakse kogatiste vilunud eriteadlaste juhatusel. Trüki valmistusel piltide nimestik, millel on tähtsus kohalises kultuuris.

Järelepärimised ja kirjavahetus (võimalikult vene keeles) saata **Nõmme all**, Aptegi tän. 13, krt. 4.

A. Volkov.

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

O.-ühis. „Waba Maa“ trükk Tallinnas.

Piltidega ilustatud kirjandusline ja rahvalik-teadusline
ajakiri

Ugu

ilmub Tallinnas 1923 a. algusest korralikult iga nädal.

„Ugu“ on lühikese aja jooksul loetavamaks Eesti ajakirjaks saanud.

„Ugu“ on siis poolest väärtuslikum ja huvitavam Eesti ajakiri.

„Ugu“ on piltide ja kaaneilustruste poolest kaunim ja kunstimaitselisem Eesti ajakiri.

„Ugu“ peab oma ülesandeks lugejate silmaringi laiendada, ilmavaadet süvendada ja maitset kunstis ning kirjanduses harida.

Selleks avaldab „Ugu“ rahvalikteaduslikka kirjutusi ja uudiseid kõigilt teaduse ja kultuuri aladelt, väärtuslikka ja huvitavaid novelle, jutustusi, romaane, armustusi, nalja jne.

„Ugu“ avaldab pilte Eesti ja teiste rahvaste paremate kunstnikkude maalidest ja kujudest; peale selle toob iga number pilte päevasündmustest ja tähtsamatest tegelastest kodu- ja väljamaal.

„Ugu“ ei ole poliitika-ajakiri ega aja aktiivset poliitikat, aga toob seletavaid ja juhtivaid kirjutusi iga tähtsama sündmuse pubul meie avalikus elus.

Kes enesele iga nädala lõpul väärtuslikult ja huvitavat lugemismaterjaali tahab saada, telligu ajakiri „Ugu“.

„Ugu“ on esimene Eesti ajakiri, mille korralik ja püsiv ilmumine kindlustatud, kes siis väärtuse eest kehvalt hoolitseda suudab.

„Aole“ on kaastööd lubanud tähtsamad Eesti kirjanikud ja kunstnikud.

Toimetajaks on kirjanik **Ed. Hubel** (Mait Metsanurt).

Wäljaandjaks Tall. Eesti Kirjastus-Ühisus (kes juba a. 15 „Päevalehte“ välja annud).

Tellimise hind:

1 kuus	120 marka
2 „	240 „
3 „	360 „
4 „	480 „

Äärit number 30 marka.

Ruulutuste hind:

1/2 lehekülge	3500 marka
1/2 „	1750 „
1/4 „	875 „
1/16 „	220 „
1/32 „	100 „

Ruulutus tekstis 100% kallim.

„Ugu“ nr. 1 trükitase praegu uuesti, nii et uued tellijad kõik numbrid algusest peale võivad saada.

Tellimisi võtavad vastu kõik Eesti wabariigi postkontorid, kõik „Päevalehe“ ühiskute numbrite müügikohad ja tellimiste vastuwõtjad.

„Aole“ toimetuse ja talituse on Tallinnas, Pikk tän. nr. 2, „Päevalehe“ ruumides. Kirjade aadress: Tallinn, „Ugu“.

Tall. E. Kirjastus-Ühisus („Päevaleht“).

Läinud aastast ilmub Berliinis

Eesti ajakiri

„Euroopa Elu“

mille püüdeks sellelaadiliste väljamaa ajakirjade eeskujul olla side-
meks kodu- ja väljamaa vahel, tuues erikirju kodu- ja väljamaa
tsentrumitest, andes ülevaateid Euroopa elu aladelt sõnas ja pildis
ja avaldades tõlkeid paremate Euroopa kirjanikkude teostest.

Sellega ei ole «Euroopa Elu» ilmumine väljamaal juhuslik
ega olenev ainult kodumaa trükioludest, nagu teistel väljamaal
ilmuvatel Eesti ajakirjadel, — oma sihtidele vastavalt on «Euroopa
Elu» ilmumine väljamaal põhjendatud.

Tellige sellepärast omaile «Euroopa Elu», kui ainus
väljamaal püsivalt ilmuv Eesti ajakiri.

Seni ilmunud:

„Euroopa Elu“ Nr. 1

järgmise sisuga: **Viini kiri. Reis tran-**
siit-viisadega. Eesti suurlinn (kiri Tal-
linnast). **Hirm** — Maurice de Marsani
jutustus. **Varga päevaraamat** — Eugen de Brioux järele. **Süütu** — Henri Barbusse'i
jutustus. **Kalliskivid** — Gui de Maupassant'i jutustus. **Lahutus** — Michel Provain'i
stseen. **Sultani haarem** — „Revue des Revues'st“. **Mood ja kultuur** — Dr. Norbert
Stern. **Teater ja muusika** — Operett Tartus; Ella Jlbaki tantsuõhtu Berliinis. **Kisk-**
jad loomad kinos jne. Tekstis üle viiekümne pildi Viinist, Tallinnast, Lätist, Lee-
dust, teatri, kino, moe ja teistelt aladelt. 24 lehekülge. Hind üksikult 35 Emk.

„Euroopa Elu“ Nr. 2

järgmise sisuga: **Pariisi kiri. Võitlus**
teatri ümber — kuulsa Berliini teatri-
kriitiku Herbert Jhering'i kirjutus uuest
teatriliikumisest Saksamaal. **Tartu vabastamine** — J. Albrehti kirjutus Tartu vabasta-
misest enamlaste ikke alt 14. jaanuaril 1919. **Tartu kiri. Mood ja kultuur** (järg) —
Dr. Norbert Stern. **Metsad** — Joh. W. Jensen'i kirjeldused troopikatelt. **Hää jatkaja**
— Aleksei Remisov'i grotesk. **Saladuslik iseloom** — Anton Tshehovi jutustus. **Välja-**
maa naljad jne. Üle seitsmekümne pildi Pariisist, Tartust, Tallinnast, teatri, kino,
moe, päevasündmuste, humoori ja teistelt aladelt. 32 suurt lehekülge. Hind üksikult
45 Emk.

Tellimiste vastuvõtmine kestab edasi. Tellimise hind: aastas
300 Emk., pooles aastas 160 Emk.

«Euroopa Elu» toimetus: BERLIN, Steglitz, Lenbachstr. Nr. 6 a.

Talitus: Tartus, Suurturg Nr. 10. Tel. 1-58.

Vastutav toimetaja ja väljaandja: Richard Roht.

Asemik kodumaal: Oskar Laurits.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid.